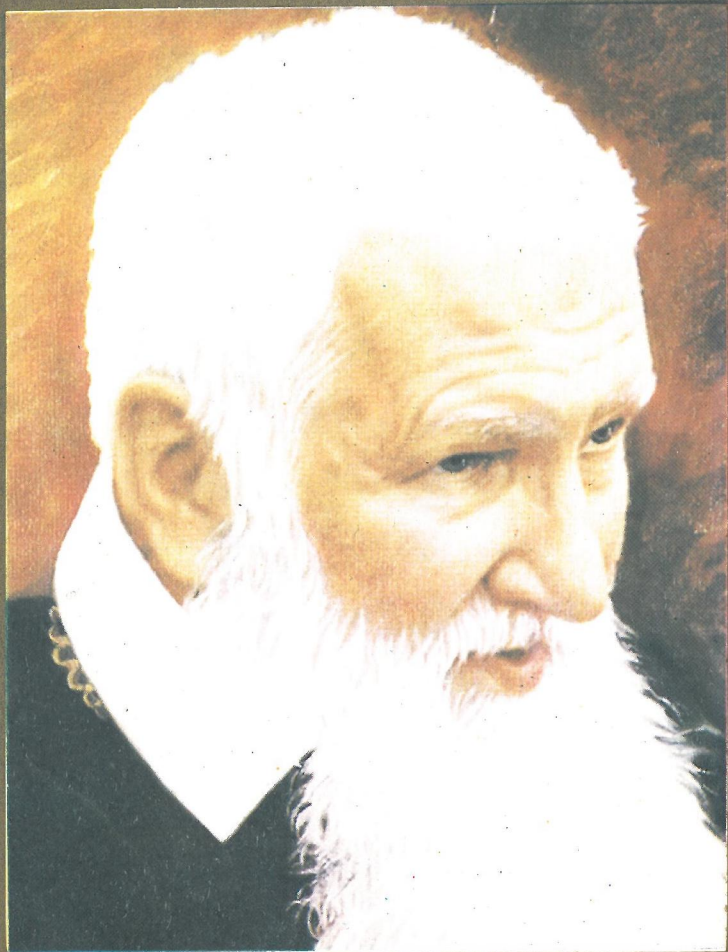

ЛОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

МИТРОПОЛИТ
АНДРІЙ
ШЕПТИЦЬКИЙ

МИТРОПОЛИТ АНДРІЙ — ЮВІЛЯР

ЛОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

**МИТРОПОЛИТ
АНДРІЙ
ШЕПТИЦЬКИЙ**

КОРОТКИЙ ЖИТТЄПИС
І ОГЛЯД ЙОГО ЦЕРКОВНО—
НАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВИДАВНИЦТВО ОТЦІВ ВАСИЛІАН "МІСІОНЕР"

ЛЬВІВ - 1995

ЗА ДОЗВОЛОМ
ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ

Передрук з видання
1937 р.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ця брошура є уривками із статей, що появилися у філадельфійській "Америці" в грудні 1935 року і в січні та лютому 1936 року. Метою їх було — з нагоди сімдесятиріччя Митрополита Шептицького — познайомити наш американський загал з Його життям та діяльністю. Чимало людей звернули увагу на цю скромну, від руки написану монографію, як на найдоступніше джерело інформації про цього великого Владика. Саме на їх домагання видається оця монографія окремою книжечкою.

Маємо вже кілька праць про Митрополита Шептицького, як бл. п. о. Т. Лежогубського, о. совітника Рудовича, о. г-ра Йосифа Сліпого, г-ра І. Копача і т.г. Але праці о. Т. Лежогубського, о. совітника Рудовича та о. г-ра Йосифа Сліпого хоча й приносять чимало джерельного та дуже цінного матеріалу про певний період життя Митрополита Кир Андрія, проте не обіймають усього Його життя. А отже, не дають нам повного образу. Брошура г-ра Копача, натомість, однобока і занадто хвалебна та дає замало фактичного матеріалу, з котрого читач сам виробив би собі думку про Митрополита. У цій брошурі автор старався у популярній формі скласти найбільш всесторонній та фактичним матеріалом підтверджений життєпис Митрополита.

Крім бажання дати ось таку інформаційну книжечку в руки українських читачів, керували автором ще інші мотиви, так би мовити, виховуючого характеру. Наше суспільство, а особливо наша так звана інтелігенція, виховані на радикальних ідеологіях та на тенденційних історіографіях, що є кривим дзеркалом нашого справжнього минулого, ставляться з упередженням до церковних достойників та до аристократії. Бажанням автора є звернути увагу цієї зрадикалізованої суспільності на

те, що може дати нашому народові Владика, котрий співчуває прагненням народу, та яким благословенням може стати аристократ з магнатського роду, коли він почувається Українцем.

Наша аристократія — всі оці Сапіги, Сангушки, Чорторийські, Шептицькі, Дідушицькі, Тишкевичі (коли згадати тільки західно-українську аристократію) — провинилася перед нашим народом. Але й українська суспільність винна перед цими старими та багатими родами, бо відганяла їх від українства гайдамацьким радикалізмом, а то й просто відкидала їх бажання співпраці на українській основі. Так було у 1848 році, коли митрополит Яхимович бездумно відкинув пропозицію князів Чорторийських, Сапігів і Сангушків, щоб започаткований ними "Руський Собор" з'єднати з "Головною Руською Радою" на основі спільної української платформи. Те саме повторилось пізніше, коли в 60-тих роках князь Адам Сапіга — "король Русі", як його гразнили польські пани за його "україноманію" — через посередництво Пантелеймона Куліша повторив концепцію нерадикального українства наших аристократів з 1848 року. Ту саму історичну помилку зробили Українці у стосунку придніпрянської аристократії під проводом Павла Скоропадського у 1918 році. І так само чимало сліпих недорік ставиться ще сьогодні до найбільшого з українських Владик-патріотів — Митрополита Андрія графа на Шептицях Шептицького.

Ця книжечка нехай послужить не тільки для прославлення імені цього великого Мужа, але також наукою для зрадикализованого українського громадянства, що українство та любов народу можуть жити не тільки у курній хаті, але й у магнатській палаті, що поворот наших магнатів до нашого народу ще сьогодні — попри всі перевороти і радикальні зміни — потрібен Україні.

Роман Андрій граф Шептицький засвідчив це цілим Своім життям.

АВТОР

РОМАН – АНДРІЙ НА ШЕПТИЦЯХ ГРАФ ШЕПТИЦЬКИЙ

Дня 29 липня 1937 року минуло 72 роки відтоді, як прийшов на світ теперішній Митрополит Галицький і Архієпископ Львівський – Андрій Шептицький – один з найбільших синів, яких зродила українська нація. Наші браття в Старім Краю святкували урочисто ці роковини богослуженням, академіями, концертами, лекціями, делегаціями і побажаннями для Митрополита та фундаціями імені Андрія Шептицького для різних церковних і народних цілей.

Необхідно і нам, американським Українцям, вшанувати цього великого мужа – владика і патріота, привітати Його з ювілеєм, пригадати Його заслання, в'язницю і поневір'яння у чужині. А тим більше, що ми, американські Українці – у Сполучених Штатах чи в Канаді – відчуваємо перед Митрополитом Шептицьким окремих та особливий обов'язок вдячності. Не лише тому, що Митрополит двічі (у 1910 і 1912 р.) відвідав нас, скріпив наш дух, пригадав нам Старий Край. Але ще й тому, що це завдяки саме Його заходам Апостольська Столиця створила українські католицькі дієцезії в Сполучених Штатах і Канаді та іменувала єпископів для них. Цим забезпечила на майбутнє існування нашого обряду, а разом з тим і нашої народності на цьому континенті. Без власних українських дієцезій ми розчинилися б безслідно в американсько-канадським морі і разом з тим вимерла би старокраєва еміграція.

Митрополит Шептицький врятував наш народ на американському континенті.

На жаль, не всі Українці вміють належно оцінити заслуги Митрополита Шептицького, велич цієї історичної постаті України. Чи то під московсько-царським впливом, чи під впливом, безбожницьких антицерковних думок, чи із сектантських переконань, деякі засліплені люди вперто не хочуть бачити великих звершень, християнської любові, ідейності, самопожертви та патріотизму Митрополита. Наче хворі або п'яні, вони ще до сьогодні сміють звати Його "Ляхом" — замість того, щоб з пошаною схилити голову перед фактом, що Андрій Шептицький покинув багатство, покинув магнатський стан, відрікся політично могутніх кіл, вернувся до пониженої віри та народності своїх предків, став монахом та пішов служити на ціле життя убогому і прибитому, політично слабкому та культурно занедбаному українському народові.

Тому треба розповісти, хто є той незвичайний Митрополит Галицький, якого Він роду, яке Його виховання, яке життя, які ідеї й задуми, які діла й твори, що Він зробив для української Церкви, які мав заслуги перед українською культурою та чим записав своє ім'я навечно в історії українського народу.

Рід Шептицьких на Шептицях

Граф на Шептицях Роман Шептицький — бо так звався Митрополит Андрій у світському житті — народився 29 липня 1865 року в магнатському дворі в Прибличах коло Яворова, у Галичині, як син *Івана на Шептицях графа Шептицького та Софії* родом з графів Фредрів.

Це був стародавній український боярський та заслужений для України рід — оці Шептицькі. Вже

в XIII-тім столітті, за наших галицьких князів, згадується княжий боярин і перемишльський суддя *Симеон Шептицький*. Значить — рід Шептицьких такий же давній, як рід Габсбургів, один з найстарших родів не лише України, але й цілої Європи. Коли Польща в XIV-тому столітті завоювала Галичину, Шептицькі були серед тих родів, що були в обороні української народності і Церкви. У 1618 р. *Олександр Шептицький* закладає українську друкарню в Угерцях коло Комарна у Галичині. Пізніше — у 1668 році — *Варлаам Шептицький* засновує українську друкарню в Уневі, коло Перемишлян. До самого упадку Польщі Шептицькі залишилися при вірі предків, при греко-католицькому обряді — тоді, як всі інші українські магнати вже давно перейшли на латинський. Тільки після розпаду Польщі і Шептицькі стали латинниками — мабуть, побоюючись, щоб Росія не забрала Галичини і не перевела їх, як уніатів і греко-католиків, силою на цареслав'я.

За часів старої Польщі побожний рід Шептицьких дав українській греко-католицькій церкві аж чотирьох славних владик та ще кількох Василянських архимандритів. Першим був *Варлаам Шептицький*, владика львівський (з 1710 до 1715 року). Другим — його молодший брат і наступник, *Атанасій Шептицький*, владика львівський (з 1715 до 1746 року), котрий від 1729 року був також митрополитом київським. Третім з черги на львівським владичім престолі з'явився *Лев Шептицький* з 1749 до 1779 року, котрий від 1776 року був також київським митрополитом. А пізніше ще один *Атанасій Шептицький* був єпископом перемишльським (з 1762 до 1769 року).

Ці львівські владики, *Атанасій* та *Лев*, здвигнули величавий храм св. Юра на горі, котра піднімається

над містом Львовом. Збудований славними італійськими архітекторами, кафедральний храм св. Юра є одним з найкращих зразків барокового стилю на весь світ. Св. Юр є гордістю українського будівництва та окрасою Львова і цілого краю. Будувався цей храм 30 років (з 1744 до 1774).

Всі три щойно згадані митрополити з роду Шептицьких визначились як організатори Церкви, культурні діячі та оборонці української народності. Варлаам підніс рівень освіти сільського духовенства та хотів зрівняти його в повазі з духовенством польським. Атанас наказав українським парохам закладати церковні школи, а Василіан зреформував і доручив їм ведення вищих шкіл.

Лев — коли у 1773 році Галичина прийшла гід Австрію — своїми заходами щодо цесаревої Марії-Тереси та цесаря Йосифа II спричинив прихильну політику цих монархів щодо українського народу. У своєму листі до цесаревої, який недавно відкрито в архівах, Лев Шептицький переконує цесареву, що галицькі Русини* — це народ окремий від Поляків і від Москалів та що це в інтересах Австрії — допомогти галицьким Українцям розвинути як окрема національність. "Тоді Українці з — під Росії, — писав він, — котрі пам'ятають ще недавню Гетьманщину, будуть тяготіти до Галичини і до Австрії". Оці його заходи увінчались успіхом і Марія-Тереса та Йосиф II зробили чимало добра Українцям: обмежили владу паничів над селянами,

* Галицькі Українці до 1900 р., навіть до самої війни 1914 року, називали себе стародавнім іменем "Русини", а свою мову "руською" мовою — на відміну від Москалів або Росіян (руських). Дехто з теперішнього покоління думає, що назву "Русини" (Ruthenians) накинули нам чужинці. Але це неправильно, бо це наша стара назва. Нам краще зватись Українцями, але й назви "Русин" не треба нам відрікатись — подібно, як Англіїці зуться також Англо-Саксонами або Британцями, а Поляки не вирікаються старої назви Лехи (Ляхи по нашому).

заснували українські духовні семінарії у Львові і у Відні (так зване Варвареум), допомагали українській школі і т. д.

Ось з такого роду вийшов Митрополит Андрій.

Родичі Митрополита

Батько Митрополита, Іван, хоч і спольщений, хоч латинського обряду, вважав себе однак Українцем ("Русином", як тоді в Галичині казали). Коли у 1911 році прийшла до нього делегація знатних Українців із Львова, щоб передати йому портрет його сина, Митрополита, граф Іван, дякуючи їм, заявив, що він гордий за свій український рід, та сказав: "Впевняю Вас, панове, що я Русин. Справді, я дав вам все, що в мене було найкращого і найдорожчого".

Про почування бл. п. графа Івана може засвідчити хоч би й те, що трьом своїм синам він дав українські історичні імена, а саме імена славних галицьких князів: Романа, Льва та Юрія.

Коли Митрополит був ще молодим та склав так звану матуру (іспит зрілості), граф Іван повів сина Романа до старовинного монастиря в Уневі (коло Перемишлян). Є там старі портрети владик і архимандритів з роду Шептицьких та старі українські грамоти і документи з підписами Шептицьких з XVIII-го століття. Очевидно, батько хотів показати підростаючому синові на старих портретах і грамотах, якого Він роду і хто Він є.

Мати Митрополита Андрія, Софія, походила із славного роду графів Фредрів. Батько і дід її були славними письменниками. Вона сама також писала та знала — крім польської і української мови — ще й німецьку, французьку та англійську, яких вона навчила і свого сина. Графиня Софія була глибоко релігійною та передала побожність та строгу мораль своїм дітям. Оця саме побожність, почуття обов'язку і чоловіколюб'я, виплекані благо-

МИТРОПОЛИТ НА ЄПИСКОПСЬКІМ ПРЕСТОЛІ
У СТАНІСЛАВОВІ

родною матір'ю в душі сина, завели Романа — коли він доріс — до монастиря і казали йому вернутися назад до обряду і народності своїх предків та посвятити ціле життя службі для рідної Церкви і рідного Народу.

Бл. п. Іванові і бл. п. Софії Шептицьким нехай буде за це вічна пам'ять українського народу та царство небесне у Бога.

Молоді літа Митрополита

Ось під впливом таких родичів виховався Роман граф Шептицький. Гімназію скінчив у 1883 році і здав матуру (іспит зрілості) з відзнакою. Відслужив у війську (у кінноті), як так званий однорічний доброволець поступив на правовий факультет університету в Кракові, потім у Бреславі в Німеччині, а опісля знов у Кракові, де здобув ступінь доктора прав в 1888 році.

Будучи в Бреславі між Німцями, молодий Роман Шептицький завжди заявляв, що він Українець і розказував товаришам — студентам та професорам про гніт українського народу в Галичині і під Росією. Про це згадав через 30 років його колишній професор у Бреславі, д-р Гуго Леммер, коли Митрополита Москалі вивезли зі Львова на заслання (1914 року). Старенький Німець, професор, сказав тоді своїм студентам таке: "Митрополит граф Шептицький у вісімдесятих роках сидів ось тут, переді мною, у лавці як студент, от як ви. Це був ідейний, благородний юнак — мій найкращий учень..."

Покликання прокидається

Під весну 1886 року молодий граф Роман поїхав до Риму. Оглядав старі храми і музеї, слухав лекції славних теологів, познайомився з різними вченими, достойниками і кардиналами. Вкінці дня 9 травня 1886 року був на Службі Божій, котру правив сам

Папа, славний Лев XIII, а потім був представлений до папського благословення.

Папа Лев XIII записався в історії Церкви і світу двома великими звершеннями: створенням християнсько-соціального руху та зближенням грецького Сходу з латинським Заходом. Особливо цікавився Лев XIII нашою греко-католицькою Церквою та Україною. Ці думки Папи Льва XIII відомі були молодому і побожному ідеалістові Романові, і Він вирішив віддати своє життя великій ідеї.

Коли тепер граф Роман впав на коліна перед Папою, щоб прийняти благословення, Він сказав Папі про свій намір. Дещо здивований, але і втішений, Лев XIII відповів по-латинськи: "Ти вибрав найкращу частину, котра хай не буде віднята від Тебе".

До Києва! До коліски українського Народу і Церкви!

Повернувшись додому, молодий граф Роман повідомив своїх родичів про свій план перейти на східний обряд, вступити до Василіанського Чину та посвятитись на службу народу і церкви своїх предків. Зрозуміло, що вони зажурились. Вони знали, що у хвилині, коли Він стане монахом, вони втратять сина. Вони розуміли, на яку важку дорогу самовідречення ступає їх син, що ще не мав часу зажити світу. І вони захитались. Мати — як це бачимо з її щоденника, який вона писала — і раділа побожності сина, і жаліла його молодечих літ. Батько розумів ідеалістичний порив сина, але радив йому ще почекати, розглянутись у світі, ще раз перевірити свою постанову — і, між іншим, радив поїхати на Україну, спізнати її ближче.

І ось молодий Роман граф Шептицький вибрався восени 1887 року до Києва. Там познайомився з провідником старшого покоління Українців і слав-

ним істориком України, професором університету Володимиром Антоновичем та з іншими визначними Українцями. Професор Антонович сам був з латинського та спольщеного роду з Київщини, але повернувся назад до Українців, а, навіть, перейшов з латинської віри на грецьку. Певна річ, що між бл. п. Антоновичем і Романом Шептицьким велися тоді розмови про обов'язок спольщених та змосковщених панів та шляхти вернути до рідного народу та допомогти йому вийти з упадку і визволитися з неволі. На прощання старий Антонович подарував Романові свою знамениту книжку "Историческія п̄сни малоросійского народа — съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова — Кіевъ 1875" та на першій її сторінці написав власноручно: "Шановному Пану Роману Шептицькому від В. Антоновича на пам'ять".

Там, у Києві, постанова 22-літнього Романа, мабуть, закріпилась і стала непохитною.

Згода родичів на вступ в монастир

Повернувшись із Києва, граф Роман знов повторив свою постанову родичам. Родичі думали, що це, може, Єзуїти, що тоді реформували занепавший Чин Василіан, намовляють їх сина. Але Роман заявив, що це не є нічия намова, але його власна тверда постанова. Коли ж хто і вплинув на неї, — казав Роман — то це був якраз сам батько, що розказував про діла славних предків їх роду. Бачачи тверду постанову сина, і батько й мати не противились більше.

Навпаки — коли навесні наступного 1888 року молодий граф Роман знов поїхав до Риму, мати приїхала туди за любим сином і разом з ним мала авдієнцію у Папи. Графиня Софія гадала Папі про нам'р Романа вступити до Василіан. Лев XIII пригбрнув Романа до себе та заохочував його

видержати в цій постанові, бо "Чин св. Василя має сповнити велику місію з'єднання Сходу з Заходом". Це перемогло. Мати, що сама розвинула глибоко релігійний дух у свого сина, погодилась тепер з думкою, що її син стане монахом.

Чи не в зв'язку з наведеними розмовами молодого графа Романа з Папою зродилась тоді (1888 року) у Льва XIII думка замінити львівську митрополію на український патріархат, до якого належали би і галицькі, і закарпатські дієцезії. Але малярський уряд рішуче протистояв тому. Так само протистояли Поляки — і, звичайно, — Росія. Лев XIII мусів облишити наразі план українського патріархату. Але не випускав його з думок і вирішив підготувати його виконання через виховання рішучих і сильних провідників для українських католиків. До них належав і Роман Шептицький.

Чернець Андрій

Дня 23 травня 1888 року молодий граф Роман написав свою постанову стати чернцем на пергаментовій урочистій грамоті, яку сховано до родинного архіву, а дня 28 травня 1888 р. родичі відвезли його до монастиря оо. Василіан в Добромилі, де він і залишився для служби — Богові та Народу нашому.

Мати, графиня Софія, у своїх записках пише про це так: "Думаю, що Ісус Христос був вдоволений, бо кожен по-своєму, як міг, так зложив Йому свою жертву. Ясева (цебто вітця) жертва хіба була найчистіша. Все повторює, що нам тільки Богу дякувати, що ми недостойні такої дитини та що цілим серцем його віддає".

В монастирі, спочатку як новак, опісля як брат Андрій, а вкінці — після складення монаших обітниць — як монах-священик Чину св. Василя, колишній граф Роман, а тепер чернець Андрій,

сповняв всі строгі правила й обов'язки монастирські. Спав на твердому тапчані, вставав досвіта, слухав Служби Божої, молився, постив, лежав хрестом, виконував різну фізичну роботу, усього по черзі другим монахам, а, окрім цього, вчився богослов'я та здавав іспити. Вчився разом із славними пізніше Василіанами Платонідом Фіясом і Сотером Ортинським та з перебуваючим між нами в Америці, Впр. о. Йосифом Чаплинським. Талантом та пильністю вибивався між товаришами та скоро став доктором теології, потім зроблено Його інструктором новаків.

Та отець др. Андрій рвався до ширшої діяльності. 1895 року — вісім років від вступу у монастир — монах Андрій став ігуменом Василіян у Львові і відтепер розвиває невсипущу місійно-проповідничу діяльність по всім краю. Іменованій єпископським комісаром для СС. Службниць і СС. Василіянок, о. Андрій провів реформу СС. Василіянок. Разом з бл. п. о. Фіясом заснував видавництво "Місіонар" (1897). А вкінці (1898) став професором богослов'я в монастирі Василіян у Кристинополі.

Владика Станіславівський

Було Андрієві Шептицькому 34 роки, коли до монастиря в Кристинополі прийшла звістка, що Папа Лев XIII заіменував Його єпископом у Станіславові. Папа Лев пам'ятав, видно, того молоденького магната, що ще студентом у 1886-му, а потім у 1888 році рвався у монастир та з латинського обряду до греко-католицького. І коли довелося обсадити владичий престіл у Станіславові, вибір Льва XIII впав на чернця о. д-ра Андрія. Дня 24 вересня 1899 року Андрій Шептицький став владикою у Станіславові.

Одинадцять років строгого монашого життя й місійної праці підготували колишнього юнака, а

тепер зрілого чоловіка до нового, важливого обов'язку. Становище єпископа у Станіславівській дієцезії було важке. Крилошани і старше духовенство були переважно москвофільського духу, а на Покутті молоді радикали і соціалісти поширювали безбожність. Злі духи розпустили зловбий наклеп, що новий владика — Поляк-пан!

Та ці слухи розвіяв Владика Андрій вже першим Пастирським Листом, в яким заявив так: "*Я з giga-pragida Русин та полюбив нашу Церкву і святий наш Обряд цілим серцем*". А коли новий Владика ще об'їхав ціле Покуття, коли явився між Гуцулів у Верховині з місіями, коли відвідав і Буковину — ввесь загал побачив, що це з'явився ще один великий владика із старого славного роду Шептицьких.

Недовго, всього півтора року, був Андрій Шептицький владикою у Станіславоі. Та за той короткий час лишив по собі вдячну пам'ять і тривкі сліди. Дав початок будівництву окремої духовної семінарії, закупивши площу під її будову та вистаравшись на неї 300000 корон з австрій-ського державного скарбу. Також заснував дієце-зальну бібліотеку, дарувавши для неї коло 4000 томів та зобов'язався давати щороку 1200 корон на її утримання і збільшення. Та вже в січні 1901 року покликано Андрея Шептицького на Львівську Митрополію.

Митрополит Галицький

Дня 17 січня 1901 року Владика Андрій — колишній Роман граф Шептицький — обняв урочисто управу Львівської Архідієцезії. Свідок цього торжества — тоді ще молодий вихованець духовної семінарії (він живе тепер між нами в Америці) о. Мирон Данилович розказує, що коли Митрополит у повних архиерейських ризах, у мітрі та із жезлом в руках став тоді на амвоні, Він сказав

оці знаменні слова: "Різні люди всіляко можуть думати та говорити про мене. Але я хочу, щоб всі це знали і розуміли, що, коли я обіймаю становище митрополита руського (слова "руський" значить "український"), то я ним хочу бути і ним буду".

Серед присутніх у церкві св. Юра краєвих достойників (а були це самі польські аристократи) ці слова зробили очевидне враження, як це о. Данилович зауважив по їх поглядах. Вони зрозуміли, що втратили молодого графа назавжди.

З престолом львівського архієпископа пов'язаний старовинний титул Митрополита Галицького — на знак, що це голова і князь всієї Української Церкви колишнього королівства Галичини і Володимирії. Митрополит Галицький є, отже, духовним головою та представником українського народу Галичини.

Митрополит Андрій Шептицький сповняє це достоїнство вже 35 років, так що здобув собі безмежну любов і пошану не лиш Галичан, але й всіх свідомих Українців цілого світу без різниці віросповідання чи партії. Придніпрянські чи буковинські Українці — хоч православні — ставляться до Нього з найбільшою повагою. І радикали та соціалісти шанують Митрополита за Його працю, характер, людяність і патріотизм. Небіжчик Михайло Павлик та Іван Франко часто відвідували Митрополита в справах наукових чи літературних і ставилися до Нього з найвищою пошаною. Чужі — ті, що ворожі українському народові і Церкві — бояться Його розуму і впливу, інші, нам прихильні, подивляють і величають Його. В цілім світі ім'я Його славне, всім відомо, що Він великий церковний достойник, великий християнин-чоловіколюбець, меценат мистецтва й науки та палкий український патріот. Весь світ вважає Його духовним вождем українського народу.

Оцю свою славу й повагу виробив собі Митрополит Шептицький своїми безчисленними ділами, своїм великим розумом і своїм благородним серцем. Завдяки цьому увійде Він до історії українського народу як одна з наймогутніших її постатей.

Маючи значне власне родинне майно та розпоряджаючись, як Митрополит Галицький, великими доходами з колосальних лісів та з земельних маєтків, що належать до Митрополії, Митрополит Андрій всі ті доходи вживає на добро і розвиток українського народу і на славу Божу, на добродійні й культурні діла, на створення релігійних, добродійних, просвітних і мистецьких установ. Сам же живе у митрополичій палаті як монах-аскет: мала кімната, вовняна чорна ряса монаха — Студита, звичайним чорним ременем підпоясана, вервиця за поясом або в руках, найпростіша страва — ось як живе той велетень духу і серця та велетень і тілом.

Бо Митрополит Андрій — це і на вид велична постать. Високий, могутньої будови, з поважною, довгою бородою, високим чолом під буйними кучерями, з проникливими і безмежно добрими синіми очима під густими бровами, приязний та привітний у спілкуванні, рівний, хоч живий в успособленні — Він робить на кожного, хто мав честь і щастя зустрічати Його, незабутнє враження.

Духовний голова українського народу

Львівські архієпископи є митрополитами Галичини, цебто їх духовний авторитет розтягається на три галицькі єпархії — львівську, перемишльську і станіславівську. Митрополит Шептицький, однак, поширив свій авторитет на всю Україну і на українську еміграцію в Європі та за морями. А що православні Українці не мають жодного визначного владики, то Митрополит Кир Андрій став духовним вождем всього українського

народу, і православні Українці схиляються перед Його повагою та признають Його авторитет.

Щоб об'єднати духовно весь український народ, де б він не жив, Митрополит Шептицький — наче апостол Павло, на якого Він і схожий своїм аристократичним походженням, правовою і філософською освітою, широким людяним світоглядом, невсипущою організаційною енергією та полум'яним запалом — об'їхав всі землі, де проживали українці: не лише цілу Галичину, Буковину, Закарпаття та Велику Україну, не лише Українців в Америці, але навіть малі гурти заробітчан в Німеччині чи в Англії. А коли не міг їхати до них особисто, то — знов наче невсипущий апостол Павло — посилав їм послання та пастирські листи.

Послання і Пастирські Листи Митрополита

Всіх послань та пастирських листів Митрополита є рівно сто, а є вони не лише чисто релігійного та морального змісту, але й суспільного та патріотичного. Є там окремі послання до священників і до світської інтелігенції, до Гуцулів, до Буковинців, до Українців в Канаді (аж три), до молоді, до емігрантів, що їдуть в чужину і т. д. Є пастирські листи про Св. Землю (два), про становище Східного обряду в Церкві, про папу Льва XIII і його ставлення до нашого обряду, про соціальне питання та соціалізм, про єдність в житті церковнім і народнім, про вибори до парламенту, про політичне вбивство з точки зору заповідей Божих, про небезпеку російської схизматичної агітації серед нашого народу, про крайову виборчу реформу, про обов'язки вірних на випадок війни та російської інвазії, про потребу віри в Божу поміч для народу, що втратив боротьбу за волю-свободу, про шкідливість комунізму і т. д., і т. д.

А з тих послань та пастирських листів животно-творним ключем б'є глибока віра в Бога, безмежне чоловіколюб'я, виrozumіння та толеранція, широкий світогляд філософа, чисте, як кришталь, серце, батьківська любов до рідного народу, палка прихильність до рідного обряду, високий ідеалізм та тверда віра в кращу долю України, в майбутнє українського народу. З тих послань та листів говорить до всіх класів і кругів народу учитель Христових заповітів, мораліст, сердечний батько, патріот, духовний керманіч мільйонів. Може, часто у першій хвилині багатьом з нас не кожна думка Митрополита здавалась правильною. З часом, однак, і ті, що зразу не погоджувались з Ним, мусли визнати, що правда була за Ним і що Він, як духовний керманіч народу, не міг мовчати та не міг сказати інакше, як сказав.

Ось так, наприклад, Іван Франко скритикував (звичайно, коректно, з належною повагою) послання Митрополита про соціальне питання і соціалізм. Та з часом сам Франко значно змінив свої погляди, а великі події, що їх пережив пізніше і ще переживає наш народ, показали, що правда була за Митрополитом та що не в науці Маркса чи Леніна, а тільки в науці Христа лежить щастя і спасіння людства і народів.

Всеукраїнський Владика

Мало ми мали церковних владик, а також і мирських діячів, котрих діяльність та світогляд були так всеукраїнськими, так обіймаючими весь український народ, як у Андрія Шептицького. Це справді всеукраїнський Владика, всеукраїнський ієрарх і всеукраїнський діяч. Його світогляд, розум і серце, труди та змагання обіймають весь український народ, де б він не жив. Мабуть, це найбільш всеукраїнський з усіх владик, яких нам дала історія.

Таким чином, Митрополит Шептицький був перший з Галицьких Владик, що нав'язав особисті взаємини з владиками Руснаків*, відвідавши їх кілька разів в Ужгороді і Пряшеві на Закарпатті та в Крижевачі в Хорватії. Це зробило на Руснаків неабияке враження, коли серед них з'явився український митрополит, про якого вони чували, що це великий магнат, визначний учений та муж довір'я самого папи.

Коли їх священники та єпископи говорили по-мадярськи, цей визначний муж і високий достойник говорив по-українськи, чи — як вони кажуть — "по-руськи". Коли їх духовенство та світська інтелігенція вважала себе Мадярами, Він заявляв, що є Русином-Українцем. Під цим впливом чимало з закарпатських Руснаків зрозуміли, хто вони є, та прихилилися до єдності з українським народом. Саме такими великими прихильниками Митрополита стали *Владика Нярадій*, єпископ бачванських та хорватських Русинів**, о. д-р Юрій Костельник родом з Керестура в Бачці, церковний письменник, священник-патріот (живе тепер у Львові) о. Невицький та багато інших. За приводом Митрополита чимало закарпатських богословів вчилися у львівській семінарії, де набрались українського духу.

* Вживаємо тут слова "Руснаки" на означення закарпатських Українців, бо вони самі себе так звать. Це відміна слова "Русин".

** Бачка — це країна в колишній південній Угорщині, а тепер в Югославії. Є там колонія з кількадесяти сіл з "руським" населенням греко-католицького обряду. Це дуже багаті селяни. Єпископ їх живе у Крижевачі в Хорватії, а духовна семінарія є в Загребі, столиці Хорватії. Бачванські Русини говорять мішаним українсько-словацько-хорватським говором. Числять себе за одно з українським народом. В них є свої церкви, священники, школи і часописи. О. д-р Юрій Костельник, родом Бачванець, пише поезії їх мовою.

МИТРОПОЛИТ В ПЕРШИХ РОКАХ НА МИТРОПОЛИЧИМ ПРЕСТОЛІ
У ЛЬВОВІ

Ще далі на південь, за Хорватією і за Бачкою, поселилося кількадесят тисяч галицьких виселенців у Боснії, що тоді належала до Австро-Угорщини, а тепер входить до складу Югославії. Вони пропадали між Сербами. Митрополит відвідав і їх, укріпив їх духом, послав їм українських монахів-Студитів та мирських священників і вистарався у Римі, що для цих Українців у Боснії установлено окремого українського Апостольського Вікарія. О. Михайло Киндій, що живе тепер між нами в Америці, був довгі роки місіонером-священником серед Українців у Боснії та був свідком діяльності Митрополита для врятування цієї гілки нашого народу.

Перед війною сотні тисяч наших людей з Галичини виїздили на заробітки до Пруссії, а далі до Данії й Англії. Без своєї церкви вони часто підпадали під злі впливи, а без своїх священників часто були безрадні та визискувані. Митрополит Кир Андрій кілька разів об'їхав головні осередки цих заробітчачан в Прусах та був аж в Манчестері і в інших містах Англії, де правив для них Служби Божі. Настановив також українських місіонерів-священників, що мали об'їздити постійно громади тих заробітчачан на чужині та правити і проповідати їм, а також опікуватись ними, давати поради, боронити від визиску та від іншого лиха.

Чи оцей мандруючий чужинами Митрополит не є справді тим євангельським пастирем, що лишив усе стадо, щоб шукати оце ягнятко, котре відбилось від отари та безпомічне блукає серед бурі і небезпек?..

Турботи Митрополита про Українців в Америці

Та найбільші зас уги нашого Митрополита в організації української Церкви в Сполучених Штатах і в Канаді. Дуже цікаві спогади про ці

заходи подав Впр. о. совітник Лев Сембратович, колишній секретар Митрополита, а тепер парох Дігройту, Мічиган, у "Ювілейному Альманаху", виданому з нагоди 50-річчя нашої Церкви в Сполучених Штатах (1934 року).

Тут необхідно пригадати, що це лише завдяки заходам Митрополита Андрея Апостольська Столиця вирішила установити окремі українські католицькі єпископства східного обряду в Америці. Треба було побороти великі труднощі. Насамперед, Рим мусів поламати свою власну тисячорічну засаду, що на одній і тій самій землі не може бути різних єпископських властей. Щоправда — на Сході так здавна бувало. Наприклад, в Галичині існують на одній землі єпископства грецько-слов'янського, латинського і вірменського обрядів. Але це були винятки, освячені традицією. Однак на Заході це було недопустиме. Та Митрополит переконав римські духовні власті і папу, що для американських Українців треба зробити виняток.

Противились тому айришські єпископи, кажучи, що настане замішання серед американських католиків. Противились також Поляки й Москалі, з котрими у Римі також мусіли рахуватися. Однак Митрополит все те переборов. Врешті переборов й опір угорського уряду та примаса*, котрі бажали, щоб греко-католицьким єпископом в Америці став закарпатський мадярон. Вони не хотіли допустити свідомого галицького Українця. Щоб зламати опір Мадярів, Митрополит їздив чимало разів до Риму, Будапешту і до Відня, до міністра закордонних справ і до самого цісаря. Вкінці всі

* Примасами звуться латинські архієпископи, що вважаються першими на цілу державу. Вони мають перше місце у сенатах, соборах і т. д. В деяких краях примаси були регентами краю в разі безкоролів'я — як, наприклад, примаси Польщі й Угорщини.

перепони переламано і першим єпископом американських Українців став у 1908 році бл. п. *Сотер Ортинський*. Щоб з'єднати Галичан і закарпатських Руснаків в одній єпархії, Митрополит переконав тоді, що повинен бути лише один спільний єпископ для обох частин еміграції.

Та тим Митрополит не обмежився. У 1910 році Митрополит Шептицький прибув особисто до Америки — до Канади та Сполучених Штатів, — щоб познайомитись з життям американських Українців і покріпити їх на душі. Його вітали з ентузіазмом. Були, одначе, й такі Українці, — соціалісти, москвофіли та сектанти, — що нападали на Нього, цього найбільшого Добродія американської України. Сліпі недовірки.

Відразу після цих відвідин американсько-української еміграції Митрополит Андрій вжив заходів, щоб для Канади установлено окремого українського єпископа. Канадські латинсько-католицькі єпископи Французи противилися тому з тих самих причин, що й латинські єпископи Айриші в Сполучених Штатах — вони побоювалися ослаблення свого авторитету та заколоту з приводу двох католицьких юрисдикцій на одній землі. Однак вплив Митрополита в Римі виявився сильнішим від їх закидів, і у 1912 році канадські Українці одержали свого окремого єпископа. Став ним Кир *Никита Бугка* — палкий український патріот. Для збереження Українців як окремої національної групи в Канаді мало це утворення української єпархії вирішальне значення.

Багато Українців ще донині не здає собі справи з того, яке історичне значення для американських Українців має те, що Митрополит Шептицький у своїй дальновидності зацікавився ними і своїми винятковими впливами зумів добути для них власну церковну організацію, котра одночасно є найсиль-

нішим і єдиним вирішальним чинником національного самозбереження. Він справді є Батьком заокеанської України.

Другий раз Митрополит Шептицький завітав до Америки у 1921 році як вигнанець з-під польської окупації, котрої Він не хотів визнати. В характері Апостольського Візитатора* Митрополит Андрій об'їхав тоді Сполучені Штати і Канаду, а також — вперше — Бразилію й Аргентину. Повернувшись з Америки до Європи, удався до Риму та спричинився там до іменування нового українського єпископа для Сполучених Штатів на місце бл. п. Сотера Ортинського. Став ним Кир Константин Богачевський.

О, Mei Rutheni! – Per Vos...

Коли 1596 року папа Урбан VIII приймав українських єпископів до єдності із Столицею Петра, він сказав до них оці пам'ятні слова: "O, mei Rutheni, per Vos Orientem convertendum spero", — цебто: "О, мої Русини**, через Вас — я надіюся — навернеться Схід". Оцей вираз папи Урбана VIII має свою глибшу основу. Серед східних Слов'ян Українці завжди були найбільш зачеплені західною культурою, найпізніше потрапили під вплив церковної схизми та весь час старалися повернути — а вкінці значна їх частина і повернула! — до єдності з Римом. Унія стала в Українців наче національною

* Апостольським Візитатором зветься спеціальний уповажнений Папи для візитації (навідання) якоїсь церковної провінції з тим, що цей візитатор має дослідити відносини, здати звіт і запропонувати свої висновки самому Папі.

** В XVII столітті весь наш народ називав себе ще старою назвою з княжих часів — тобто "Русини". Назву "Українці" тоді ще не вживали. Вона починає входити в ужиток в XVII столітті. Слово "Русин" по-латинськи звучить "Ruthenus", з чого пішло і англійське "Ruthenian", французьке "Ruthenien" і німецьке "Ruthene". Це значить те саме, що Українець.

вірою. З одного боку через східний обряд оберігала їх від златинення і від спольщення, а з другого, через єдність з Римом, від цареславного православ'я і від змосковщення. Був час в половині XVIII століття, коли майже всі Українці аж до Дніпра (а також Білоруси) були уніатами, греко-католиками. Тоді-то саме Атанасій та Лев Шептицькі були "митрополитами всеї Руси", тобто митрополитами київськими.

І сьогодні галицькі Українці разом з закарпатськими нашими братами є найсильнішою групою католиків східного обряду. Також серед православних Українців над Дніпром (звичайно, серед національно свідомих Українців!) прокидаються часто симпатії до Унії. Це виявилось в часі революції та за української держави (1917 — 1919). Є підстави думати, що якби українська держава втрималася, Унія захопила би всю Україну — завдяки її українському національному характерові. Між тим православ'я було і є ще досьогодні знаряддям російської імперіалістичної політики.

Папа Лев XIII, що мав плани об'єднати Схід з Заходом, поділяв думки Урбана VIII та покладав свої надії на Українців. Звідси походила його ідея українського патріархату та його увага і прихильність до нашого народу, нашої Церкви і нашого обряду. Митрополита Шептицького папа Лев XIII вважав призначеним для цієї великої місії навернення Сходу, та сам Митрополит від молодості прагнув до цього. Розгром України червоною Москвою і Польщею перекреслив ці великі замисли. Але багато із зробленого Митрополитом таки вдержалося і дало плоди. Його заходи стануть історичною основою, на якій будуть будувати Його наступники на цій дорозі.

Св. Юр за Митрополита Андрея став, отже, осередком, з якого думка з'єднання Сходу з

Заходом ширилась на всю Росію і на Балкани. Часто приїздили сюди і від'їздили таємні емісари-висланники: Українці з Холмщини, Херсонщини, Полтавщини тощо; Білоруси, Росіяни і Болгари. В будинках святоюрської палати проживали утікачі з-під царського кнута та на кошт Митрополита виховувались чи у Львові, чи в Римі (в українській духовній Колегії) на таємних місіонерів для України і для Білорусії. Разом з ідеєю Унії ширилась і національна ідея — українська та білоруська.

Унійна акція на Україні

Коли в Росії відбулася революція і Митрополита навесні 1917 було звільнено з заслання, Він поїхав до Києва, де проживала значна громада Галичан-засланців. Владою, даною Йому від Папи, Митрополит установив тоді греко-католицький Апостольський Вікаріат* на всю Україну. Першим Апостольським Вікарієм іменував Митрополит старенького, але міцного ще тілом і духом декана з Кам'янки Струмилової, о. совітника Михайла Цегельського, котрого Москалі також вивезли під час війни у неволю.

Митрополит мусів скоро від'їжджати до Галичини, до своєї пастви, але почата Ним справа Унії на Україні не пропала. Апостольський Вікарій, о. Михайло Цегельський, збудував у Києві велику та прекрасну українську греко-католицьку церкву в гуцульським стилі. В цьому допомагали о. Михайлові Цегельському бл. п. Іван Левицький, професор політехніки у Львові (також засланець) та пані Марія Вольська, латинничка з роду та

* В краях, де ще нема достатньої кількості зорганізованих парохій, апостольська Столиця установлює не єпископа, а "апостольського вікарія" (помічника), що має подібну владу до єпископа — але не є дійсним єпископом та не може висвячувати священників.

дідичка з Київщини, палка українська патріотка та приятелька бл. п. Олени Пчілки, бл. п. Миколи Лисенка, В'ячеслава Липинського, пані Грінченкової, Старицьких і т. д. Площу під цю уніатську церкву дала рада міста Києва. Церква ця завжди була переповнена. Там виголошено перші українські проповіді в Києві — тоді, коли в св. Софії та інших храмах Києва все ще панувала російщина. Тому всі віруючі Українці-інтелігенти — хоч і православні — йшли на богослуження до уніатської церкви, а не до православних церков. Це швидко викликало рух за те, щоб і в православних церквах ввести українські проповіді. Ось так відновлення Унії на Україні Митрополитом послужило українізації православної Церкви над Дніпром. А це тим більше, що Апостольський Вікарій о. Михайло Цегельський об'їздив Україну та заклав нові уніатські парохії в Полтаві, Катеринославі, Одесі і т. д. Коли о. Цегельський мусів вертати до своєї парохії і деканату в Галичині, лишив на своє місце Василіанина о. Щепанюка, котрого більшовики вивезли на страшні Соловки.

Дуже важливо, що більшовики, котрі ще донині сяк-так терплять православну церкву і баптистів (штунду) на Україні, безпощадно викоринили Унію. Видно, вважали її розсадником українського сепаратизму, а, отже, небезпечною для злуки України з Москвою.

Взагалі перевага більшовизму на Сході Європи завдала сильного удару унійним заходам Митрополита. Лишилося з них хіба лиш дещо в тій частині Білорусії, Холмщини, Волині і Полісся, що під Польщею. Головними діячами були там бл. п. владика Боцян та бл. п. о. Іван Волянський, той славний отець Волянський, що тому 50 літ був першим організатором американських Українців. З настанови Митрополита о. Волянський — хоч

уже старий літами — став першим греко-католицьким парохом Вільна. Знову бл. п. о. Боцян був іменований єпископом Луцька на Волині з владою на всі українські і білоруські землі під Польщею. Але Польща не дозволила о. Боцянові зайняти його владичий престол та не пустила його ні на Волинь, ні на Холмщину, Підляшшя чи Полісся. Польща не бажала собі там Унії — бо знала, що Унія скріплює українство. Владика Боцян так і помер у Львові, не обнявши свого престолу. Після його смерті українським католицьким єпископом на Луцьк наставлено Преосвященного Чарнецького, і Польща — під натиском Риму — допустила його врешті на Волинь. Чимало громад на Волині навернулося тоді до унії, а у православних громадах почався рух за українізацію православної церкви, яка ще донині має російський характер та служить обмосковленню.

Відродження Білорусії і Митрополит

На північ від України живуть Білоруси (по-українськи треба казати Біла Русь або Білорусь та Білорусини — а не Білоросія і не Білоруси). Є їх близько 10 мільйонів — майже неграмотних селян. Їх мова дещо подібна вимовою до польської або до московської. Але вона найближча до української.

Доля їх важча від нашої. За староруських княжих часів вони належали до Києва і з Києва прийняли Христову віру. Коло 1300 року — як після татарського наїзду староруська княжа держава підупала — Білу Русь загорнули сусідні литовські князі. Литовсько-руські князі — Гедимин, Ольгерд, Витовт і Ягайловичі — вживали білоруської мови. Тоді і розвинулась білоруська писемність (Литовсько-руські Літописи, Статут Литовський, Біблія Скорини). Після злуки Литви з Польщею чимало Білорусинів виселялось в українські степи та

ставали козаками. За Хмельницького Білорусини взяли участь у козацькім повстанні (1648 — 1654). Але Хмельницький не встиг прилучити їх до України. Під польським, а пізніше під московським ярмом Білорусь цілком занепала. Коли Україна після 1800 року стала прокидатись до нового життя, почалось деяке відродження і на Білорусі. Але Білорусини не мали бодай стільки освіти, що Українці. Їх література дуже вбога. Політичного руху не було в них жодного (аж десь після 1900 року).

Релігійно Білорусини розділені на православних (2 третини) і католиків (1 третина). Православна церква московщила їх, а католицька — польщила. Бо вони були римо — католики (латинники). Вищі класи та духовенство вважали себе Поляками. Колись, ще за Польщі, Білорусини прийняли унію разом з Українцями. Потім всі Білорусини були уніатами (греко — католиками), а св. *Йосафат Кунцевич* був їх єпископом у Полоцьку. Але коли цариця Катерина II прилучила Білорусь до Росії, вона заборонила Унію і стала насилу переводити Білорусинів на православ'я. Щоб врятуватись від того, частина Білорусинів змінила тоді грецький обряд на латинський — бо російська влада не зачіпала латинників! Ось так виробився поділ Білорусинів на православних і на латинників. Але в тих латинників жила пам'ять Унії, а разом з тим деяке почуття білоруської народності.

Коли Андрій Роман Шептицький став митрополитом у Львові та почав свою роботу, щоб повернути Унію на Білорусі і на Україні, Він нав'язав контакти з тими Білорусинами-латинниками, що бажали назад повернутися до грецького обряду. Разом з тим вони були білоруськими народовцями-патріотами. Митрополит допомагав їм у навчанні в українській колегії в Римі, в Інсбруці й у Львові,

МИТРОПОЛИЧА КАФЕДРАЛЬНА ЦЕРКВА СВ. ЮРА У ЛЬВОВІ

заохочував їх переходити назад з латинства на східний обряд, проповідувати по-білоруськи та трацювати для рідного народу. 1902 року Митрополит Андрій зважився на небезпечну справу. Потайки, з паспортом приватної особи, поїхав Він на Білорусь, відвідав Вільно, Слуцьк і Мінськ та познайомився там з провідними Білорусинами. Відтоді ще тепліше зацікавився не лише уніатським рухом на Білорусі, але й їх національним відродженням, допомагаючи білоруським виданням та політичним емігрантам — як треба — і фінансово.

Один з видатних Білорусинів А. Луцкевич у своїй статті "Митрополит Шептицькі і беларускі рух"

пише, що його отець, Іван Луцкевич, провідник Білорусинів з перших років цього століття, дуже часто заїжджав до Львова на наради з Митрополитом. Бл. п. Іван Луцкевич вірив, що лиш через унію відродиться Білорусь національно. Разом з Митрополитом складено тоді план великого земельного банку, що розділив би панські маєтки на Білорусі між білоруськими селянами. Між тих селян планувалося поселити свідомих та до Унії прив'язаних Галичан, щоб ширили ідею унії на Білорусі. Фінанси на цей банк забезпечити мав таємно Митрополит. Польські дідичі на Білоруси якось дізналися, про що йдеться, та донесли про цей план Столипіну, тодішньому російському прем'єрові. Столипін відмовив тоді у дозволі на цей банк. А. Луцкевич закінчує свою статтю так:

"Памер Іван Лучкевіч, памерла Алойсія Кайрисовая, памер цали рад людзей, які мелі асабістоє падтрыманне з боку мітрапаліта в часе сваёй примусовай еміграціі з царскае Расеі. Але вдзячная памяць аб ім па сьонняшні дзень живе глыбока в серцах беларускага грамадзянства".

Другий білоруський патріот, *о. Агам Сологух*, розказує, як Митрополит підтримував перші білоруські часописи, як переконував високі кола в Римі, що спольщені латинські єпископи і ксьондзи лише перешкоджають справі Унії на Білорусі, як Митрополит прислав на Білорусь (1917) бл. п. владику Боцяна, що своїми відправами у східному обряді та проповідями на білоруській мові розбудив Білорусинів, і як ще й тепер Митрополит підтримує білоруський рух. — "Завдяки цьому, — закінчує *о. Володух*, — уніати на Білій Русі зовсім справедливо можуть до Митрополита Шептицького застосувати слова апостола: "Всі ми від Нього!"

У нас мало хто уявляє собі величезне значення цих заходів Митрополита на Білій Русі. Однак це

акція історичної ваги. Географічне положення, біднота і недорозвинутість Білорусі унеможливають створення повністю самостійної держави. Симпатії до України, прищеплені Митрополитом у Білорусинів, будуть багато значити там, де Білорусь буде шукати опори. Колись в давнину — за княжих та за литовських часів — Україна й Білорусь утворювали дійсно чесну й щирю федерацію. Це може повторитись у майбутньому. Для безпеки України перед Москвою буде це річчю величезного значення — мати Білорусь у союзі з собою. Коли ж це станеться, то буде це плодом праці і заходів Митрополита Шептицького.

Прихильник східного обряду

Об'єднання Церков, східної і західної, Митрополит Шептицький бачить як об'єднання рівного з рівним. Обидві Церкви — чи, властиво, обидві частини Христової Церкви — є однаково старовинні і однаково заслужені. Перші й найбільші Отці Церкви належали до Сходу. Пізніше, коли Схід через єресь і через навалу бусурманів (Арабів та Турків) підупав, перевага в науці, дисципліні і в силі перейшла до Заходу. Коли Схід має вернутися до єдності з Римом, то тільки зберігаючи свою східну традицію, богослуження, обряди, звичаї, стиль і т. д. — а признаючи лише Папу головою Церкви. Це є ідея Митрополита Шептицького.

В ім'я цієї ідеї Митрополит противиться введенню латинства в українську греко-католицьку Церкву. Він навіть бажає відновити в нашій Церкві старі східні богослуження, звичаї, стиль і т. д. І зовні, з поважною бородою, Митрополит виглядає як східний патріарх. Митрополит не противиться думці про зміну календаря та безженство духовенства, але і не діє активно для цих змін — хоч зміна застарілого календаря в нашій Церкві

була би цілком розумною. Безженність духовенства в деяких обставинах (де є важка боротьба за особисте існування або за існування Церкви і народу) може бути навіть вказана. Обстоюючи, однак, традиції Східної Церкви, Митрополит Андрій бажає зберегти їх і на цих двох областях. Його вважають усі — свої й чужі — твердим східником, напротивагу до тих наших церковників, що є "західниками" та раді би зблизити наш обряд до латинського.

Висилаючи щороку своїм коштом десятки здібних богословів на науку до Риму, Інсбруку, Фрайбургу, Відня, Парижа, Колонії та до інших західних теологічних шкіл, Митрополит одночасно прагнув закріпити в них прихильність до свого, східного обряду. З цією метою давав Митрополит почин (і фінансову допомогу) українським богословським місячникам, в яких поглиблювано знання Східної Церкви. Пізніше — після війни — для плекання студій Сходу заложив Митрополит у Львові Вищу Духовну Академію, при якій працюють духовні й світські українські вчені та котра видала вже чимало поважних видань. Таким чином сьогодні Львів є осередком науково-богословських студій над Східною Церквою на весь світ.

Одним з досягнень Митрополита у справі повернення до традицій Сходу було створення у нас монашого Чину Студитів. Є то дуже строгий Чин грецького походження, члени котрого — крім молитви, роздумування, посту, умертвлення, студіювання богослов'я і милосердних діл — віддаються важкій фізичній праці: рільництву та ремеслу. Ідея Митрополита була виховати самовідречених та утримуючих себе трудівників для української Христової Церкви. Студити мають тепер кілька рільничо — ремісничих осель у Старім Краї, а сам Митрополит є теж Студитом. Він

посилає їх туди, де світські священники не могли би втриматись — наприклад, на перші початки до Боснії тощо.

Головним настоятелем наших Студитів є *о. Климентій*. Мало хто знає, що цей строгий аскет-чернець у волосінниці — це ніхто інший, як молодший брат Митрополита, колишній граф Казимир Шептицький. Натхненний благородним прикладом старшого брата Романа, граф Казимир покинув свої гарні фільварки і добра у Бобреччині, свою красну палату у Дев'ятниках, свої чудові ліси, коні і т. д. та став убогим Студитом. Коли у 1919 році польські війська зайняли Унів на Перемишлянщині, де є головна обитель Студитів, вони заарештували *о. Климентія*, прив'язали мотузом до кінського сідла і так гнали його пішки до Львова, до в'язниці.

Засновник Національного Музею

Митрополит Андрій Шептицький є не лише великим церковним діячем. Він також великий український народний діяч і патріот. Перш за все він найбільший меценат * і покровитель української культури — мистецтва, науки та школи. За його почином, заходами і допомогою виникли українські культурні установи, що коштували мільйони, що були велетенським вкладом в українську культуру та скріпили силу українського народу.

Найбільшим культурним досягненням Митрополита є заснування, організація і матеріальне забезпечення Українського Національного Музею у Львові (1913 рік). Якби Митрополит Андрій нічого іншого не доконав, вже оцей Музей ставить Його

* Меценат — це був римський магнат і приятель цісаря Октавіана Августа з часів Христа. Він підтримував щедро письменників, поетів, митців і т. п. З того часу добродіїв мистецтва і культури називають "меценатами".

в лави найкращих синів України. До часу заснування цього Музею галицькі Українці не мали жодного музею, де би була зібрана і збережена їх стара культура. На Придніпрянщині — щоправда — було вже тоді кілька музеїв, але вони не мали українського національного характеру, а мали характер локальний. Митрополит Шептицький створив перший український Національний Музей. Зібрав сам та через других знавців старовини (як д-р Іларіон Свінціцький) тисячі старих ікон, образів, різьб, іконостасів, дорогоцінних металевих виробів, златоглавів, тканин, строїв, килимів, вишивок, книг, грамот, зброї і т. д. (разом 15000 предметів) та для розміщення цих скарбів старовини закупив велику палату у Львові. На створення цього музею Він витратив 2 мільйони довоєнних корон і забезпечив його утримання. Від цього часу цей Музей розрісся до великих розмірів та є гордістю українського народу. За прикладом цього музею виникло вже кілька інших українських музеїв — музей Товариства імені Шевченка, музей Просвіти у Львові та інші. Тепер твориться і в нас, в Америці, Український Музей у Стемфордї, Конн., — стараннями Владики Богачевського.

Меценат українського мистецтва

Митрополит Шептицький є великим любителем, знавцем та опікуном малярства. Сам Митрополит вміє також малювати, чого навчила Його мати-небіжка, що була талановитою маляркою та лишила чимало образів, котрі прикрашають тепер стіни кімнат святоюрської палати. Цілий ряд українських митців-малярів, як бл. п. Олекса Новаківський, М. Стасюк, бл. п. Могест Сосенко, Осип Курилас, Яків Струхманчук, різьбяр Парашук та інші знайшли щедрю підтримку у Митрополита, що призначав їм грошові стипендії, закупував

їх твори, давав роками безкоштовне приміщення й утримання для них та для їх майстерень, вислав їх на навчання за границю.

У розвитку української школи відзначився Митрополит Андрій створенням величавої *Української Дівочої Гімназії Сестер Василянок*, котрій подарував величезний будинок — чи не найбільший у Львові! — і просторий кусень землі. Митрополит збудував велику Бурсу Рідної Школи на 120 учнів у Львові та щедро дарував на різні українські бурси, українські гімназії, школи і т. п. Ось так у митрополичих будинках св. Юра вже біля 20 років знаходить безкоштовне приміщення українська народна *Школа імені Грінченка*, а, знов, на Личакові, передмісті Львова, Митрополит дарував три доми на приміщення української народної *Школи імені князя Льва та Читальні Просвіти*.

До виховних установ, закладених і утримуваних Митрополитом, належить і *Дяківська Бурса* у Львові, де охочі до дяківства юнаки виховувались на відповідно освічених дяків, хороших диригентів, а також книговодів, кооператорів і громадянських провідників.

Останнім визначним вкладом Митрополита в розвиток науки є заснування та фінансування *Української Духовної Академії* та її наукових, богословських видань, про що вже згадувано вище.

Яким всеобіймаючим та яким чутливим до потреб рідного народу батьком є Митрополит Андрій, видно хоч би з того, що, коли, не зважаючи на всі старання, Українцям не вдалось добитись від Польщі заснування *Українського Університету* у Львові (натомість пропонувала Польща такий університет у ... Варшаві!), Митрополит Шептицький закупив три четвертини морга будівельної землі при площі св. Юра і призначив її на будову майбутнього українського університету.

Батько убогої молоді та сиріт

Українська убога шкільна молодь та українські сироти мають в особі Митрополита люблячого та щедрого тата-добродія. Про велику Бурсу Рідної Школи у Львові згадано вже попередньо. Сотні сільських та убогих міських хлопців закінчили гімназію, маючи дах, їжу і опіку в тій бурсі.

Та особливу увагу звернув Митрополит Шептицький на дітвору найубогіших міських верств: сторожів, рубачів, послугачів тощо — що живуть в брудних і вогких міських сутеренах (бейзментах) по передміських завулках. Дітвора оця не має здорового повітря, погано харчується, хворіє. Навкруги не лише бруд фізичний, але й моральний — різні шинки, неморальні доми тощо. В міських школах та на вулиці вона не чує української мови і польщиться. Тяжко запрацьовані родичі не мають ані часу, ні сили займатись вихованням цих дітей.

Для оцеї найбіднішої дітвори Митрополит заклав спочатку у Милованню коло Товмача так звану "Вакаційну Оселю" для сотень дітей, а пізніше велике Літнице, тобто пристановище на час літа в митрополичих лісах у Підлютім в Карпатах. Відразу можна там розмістити кілька тисяч дітей у віці від 4 до 14 років. З цією метою побудовано просторі будинки. Міська дітвора групами — то з одного міста, то з іншого — приїжджає туди на кілька тижнів подихати чистим гірським повітрям, купатись, ходити в гори, набратись сонця, вживати здорову їжу. Разом з тим цілий штаб учителів та настоятелів вчить їх української молитви, пісні, історії та взагалі любові до своєї Церкви, Народу і мови. Вчить їх теж, як поводитись, що зле, а що добре, заповідей Божих і т. д. А все це — всі ті тисячі міських дітей та скаутів — утримує своїм коштом їх добрий тато, Митрополит Андрій.

Другою групою дітвори, котрою Митрополит особливо зацікавився, є круглі воєнні сироти, яких також є тисячі. Для них за почином Митрополита відчинено кілька сиротинців, в яких їх вигодувано, виховано, навчено ремесла тощо. Щоб забезпечити ці Сиротинці, Митрополит Шептицький їздив після війни аж до Америки, шукаючи допомоги у своїх, Українців, і в Американців. Що не достає, Митрополит докладає сам з фондів митрополії. Сам Митрополит дарував на оці Сиротинці майно Посіч—Майдан, закуплене в 1917 році за два з половиною мільйони австрійських (довоєнних) корон. На Сиротинці дав Митрополит теж частину земельних угідь: Зарваниця (364 морги) вартістю 750000 австрійських (довоєнних) корон. На Сиротинець під Львовом жертвував Митрополит 600000 (довоєнних) австрійських корон.

Яке велике, благородне, справді християнське серце в того Митрополита, якому рівного ми раніше не мали і не скоро будемо мати. Нехай про це свідчить ось така подія: коли у вересні 1917 року Митрополит повернувся до Львова з російської неволі, галицькі Українці зібрали суму 320000 австрійських корон та вручили її Митрополитові як основу "фонду воєнних сиріт імені Андрія Шептицького". Кир Андрій прийняв ці гроші з очевидним задоволенням, що їх призначено на таке гарне діло, похвалив його і додав з усміхом: "Та має воно одну хибу, а саме, що надано йому моє ім'я" ... Як уже знаємо, до цих 320000 Митрополит "додав" від себе ... близько 4 мільйонів корон, тобто тоді майже мільйон доларів.

Милосердний Самарянин

Одним з найкращих християнських досягнень Митрополита є *Українська Лічниця*, яку Митрополит заклав і фінансував своїми грішми на

Городецькому передмісті у Львові. Хто до неї прийде — без різниці віри, раси чи народності — дістане безкоштовну лікарську пораду, допомогу, ліки та опіку, а часто й допомогу на харчування. Це справді самаритянська установа. В ім'я Христа і любові ближнього десятки тисяч найубогіших людей, робітників, робітниць і їх дітей дістали там порятунок, чисте ліжко, теплу страву, ліки і опіку Милосердних Сестер та українських лікарів.

І хоч та Лічниця є наскрізь християнською, чоловіколюбною установою та хоч її мета чисто добродійна — самаритянське милосердя для хворих і убогих, що не мали би за що лікуватися — однак і вона виконує разом з тим важливу національну роботу. Вона мимоволі українізує городецьке передмістя, бо всі ті бідні хворі різної народності знають, що це українського Митрополита серце та фонди створили та утримують її. Тепер саме докладаються зусилля, щоб оцю Лічницю поширити та забезпечити на всі часи, щоб її обладнати найновішими лікарськими приладами та лабораторіями — так, щоб вона стала колись підставою українського медичного відділу при майбутньому українському університеті у Львові.

Другою подібною установою є *"Порадня Матерів"* на Янівському передмісті у Львові. Веде її жіноче *"Товариство Опіки над Молоддю"*, але дім, в котрім це товариство відчинило й веде цю порадню, — це дар Митрополита. Також даром Митрополита є лікарське приладдя цієї порадни для жінок і дівчор. *"Порадня Матерів"* виконує на Янівському (це одне з найбільших передмість Львова) подібну службу, як *"Лічниця"* для Городецького і для Середмістя.

За український Львів

Львів — безперечно українське місто, що б там не говорили польські шовіністи. Засноване серед української землі українським королем та назване іменем українського князя, воно століттями було одним з головних, а бувало і головним осередком української культури, Церкви та національного життя. У Львові та зі Львова розвивала свою діяльність славна колись Ставропігія. Тут (в XVI столітті) засновано першу українську вищу школу (колегію), бурсу і друкарню. Тут одержали освіту перші засновники і професори такої ж колегії ("Братська Школа") у Києві — оо. Книгиницький, Плетенецький, Сакович, подвижники культурних починів гетьмана Сагайдачного (коло 1620 року). Тут працювали й будували митрополити Танас та Лев Шептицькі. У Львові пишаються величаві та старовинні українські храми: св. Юр, Волоська церква, Св. П'ятниця, з нових — Преображенська церква.

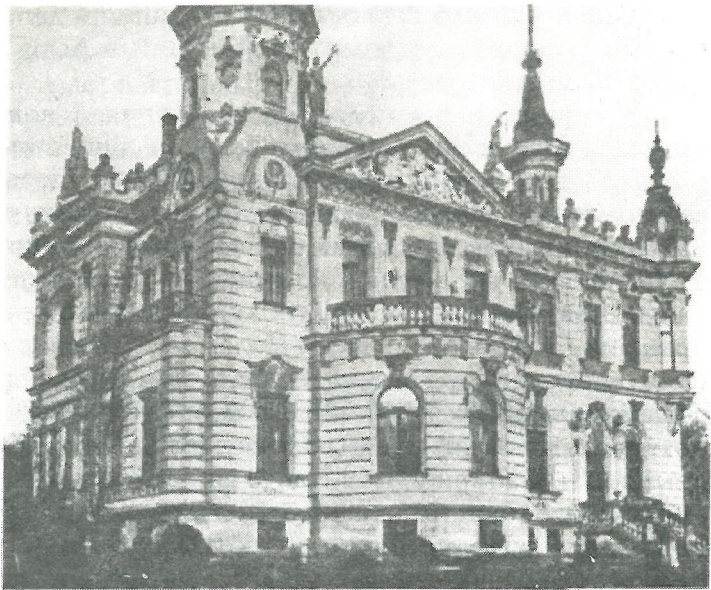
І за Австрії Львів вважався столицею українського життя. Тут цісар Йосиф II заклав університет, у якому передбачалось викладання по-українськи (по-"руськи" — як тоді казали). Тут заснувалась і діяла славна "трійця": Маркіян Шашкевич, Яків Головацький, Іван Вагилевич (1836 року). У Львові 1848 року утворилась "Головна Руська Рада" (тобто українська Рада) та виникли перші українські установи: "Руська Матиця", "Народний Дім", "Просвіта", "Наукове Товариство імені Шевченка", "Народна Торгівля", "Зоря" і т.д.; і часописи: "Правда", "Зоря", "Діло", "Батьківщина" і т. д.

Саме у Львові 1 листопада 1918 року проголошено Українську Державу й зі Львова "Українська Національна Рада" установила цю державу по всій Галичині. Львів залишається осередком українсь-

кого національного життя і по сьогоднішній день. Що б не говорили польські завойовники, а Львів є українським містом.

Але є фактом, що половина населення Львова записалась при переписі поляками, а лиш п'ята частина (20 %) — українцями. Решта (30 %) — переважно Жиди. Оце спольщення Львова є ненормальним проявом, що виник щойно за австрійських часів, а саме за останні 50 років австрійського панування, коли (після 1866 року) Австрія віддала правління у Галичині в руки Поляків*. Тоді спольщено університет і театр та наведено до Львова тисячі польських урядничих родин, за чим уже потяглись польські банки, професіонали, купці та ремісники. Та приблизно за 10 років до світової війни цей процес полонізації сповільнився, і, хоч поволі, але впевнено зростає українське життя у Львові через наплив українського елемента з краю. Задержати цей, звичайно, убогий український елемент при українській Церкві і народності — значить наблизити день, коли шляхом природного напливу Львів дістане українську більшість.

* Політика Австрії в Галичині була зразу прихильна до Українців (Русинів, як тоді казали). Марія-Тереса підтримувала їх, так само й її син, цісар Йосиф II, що дав Українцям університет у Львові. Але коли професори — Русини стали викладати по — російськи, він скасував цей університет. В 1918 році цісар Франц-Йосиф знов дав нам університет і взагалі підтримував нас, дарував великий маєток на "Народний Дім" у Львові, дав Закарпаттю автономію і т. д. Але, коли самі Русини знов почали заводити російщину — в університеті, на Закарпатті, і в "Народнім Домі", і в газетах — цісар Франц-Йосиф зневірився в живучості українського народу та почав прихилитись до Поляків. Він хотів мати в Галичині елемент, на який оперся б проти замислів Росії забрати Галичину. Значить — і ми були винні в тім, коли Австрія відвернулася від нас (1866 року) до Поляків.

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ У ЛЬВОВІ,
ЗАСНОВАНИЙ ТА ФУНДОВАНИЙ МИТРОПОЛИТОМ

Українські церкви, парохії, школи, громадські установи, товариства, банки і т. д. виконують це завдання. Вони українізують Львів.

Коли ж поглянемо, хто за останні 35 років створив або фінансує найбільше українізуючих установ у Львові, то побачимо, що це Митрополит Шептицький. Згадаймо лише те, що наведено вже раніше: Національний Музей, Народна Лічниця, Порадня Матерів, Сиротинець, Дяківська Бурса, Духовна Академія, Жіноча Гімназія СС. Василіанок, Бурса Рідної Школи, Малярська Студія, Школа імені Грінченка, Школа імені князя Льва, Читальня на Личакові. Та це далеко ще не все.

Ось на так званій "Вілці" на Стрийському передмісті Львова Митрополит дарував оо. Василіанам кілька моргів землі на будову церкви і монастиря.

В Збоїсках — як уже згадано — дарував Чиніві Спасівців 16 моргів землі і там закладено вищий виховний заклад для юнаків. На Клепарові, іншій передмісті Львова, Митрополит своїм коштом збудував церковцю св. Андрія Первозванного, апостола України, щоб вона служила тамтешнім Українцям, яким далеко до інших львівських церкв. На Богданівці недалеко Головного вокзалу у Львові, де мешкає чимало Українців-залізничників, Митрополит дарував площу під будову церкви і Народного Дому, до яких будови також щедро причинився.

Ось тут перечислено 21 установу — серед них 4 церкви, 4 школи, 2 монастирі, 4 бурси, 2 шпиталі, 2 наукові установи — що їх або збудував, або утримує Митрополит. Вартість їх становить мільйони. Це все українське майно. Працює в них кількасот інтелігентних людей — священиків, чернців, черниць, лікарів, служебниць, дяків, учителів, вчених і т. д. — та допоміжних сил: доглядачів, служби тощо. Це все незалежні, свідомі Українці. Живе та виховується в тих бурсах і т. п. кілька сотень самої української молоді. Оці установи закупають все в українських крамницях та склепах, дають роботу українським ремісникам, будують українськими силами, вдаються лише до українських адвокатів, лікарів, інженерів, будівничих і т. д. — значить, дають прожиток сотням українських родин, чим знов скріплюють українство у Львові.

Чи зробив хто більше для повернення українського характеру Львова, як Андрій, граф Шептицький?

За хліб насущний

Сам Митрополит Андрій є строгим аскетом та, насамперед, Христовим пастирем душ. Але, йдучи

за прикладом Учителя і Господа, Спаса нашого, Митрополит Шептицький не забуває ні на хвилину, що не можна голодного потішати лише словом Божим, але перш за все треба забезпечити його фізичне існування. Християнство Митрополита Андрія проявляється не лише у молитві, не лише у розмові з Всевишнім. Воно також є у справах, у дієвому братолюб'ї. Тому Митрополит завжди живо цікавиться економічним життям свого народу та суспільними його проблемами.

Коли в перших роках цього століття (після 1902 року) за почином "Народного Комітету" почалася зарібкова еміграція з Галичини до Пруссії, а далі до Данії та Англії, Митрополит Шептицький поставився до неї з великою прихильністю і надав посильну допомогу. Відпустив священників, що мали бути її керманичами (о. Ганицького, о. Базюка, о. Павляка, що тепер в Америці). Сам їздив до Пруссії і Англії перевірити, як живеться заробітчанами. Установив душпастирів для них.

Будучи противником соціалістичних закликів класової ненависті, Митрополит, натомість, був за скріплення селянства і тому діяльно підтримував поділ великих земельних ділянок між нашими селянами. Без Його допомоги, грошей та кредиту чимало з тих парцеляцій неможливо було би здійснити. Своїм фінансовим дорадником — неначе міністром фінансів Митрополії та своїх власних — Митрополит Андрій установив палкого українського патріота-діяча, славного парцелятора панських маєтків між наших селян, колишнього посла до парламенту та крилошанина (каноніка) Митрополії, о. Тита Войнаровського, колишнього пароха Балинець коло Коломиї. Оцей о. Войнаровський закупив для Митрополита великі маєтки Коршів, Миловання, Зарваницю, Посіч-Майдан та інші землі, ліси, будівельні площі в краю й у Львові

і т. д. Тисячі моргів розparcelьовано поміж наших селян, а з дворів і з того, що залишалось нерозparcelьоване, утворено корисні народні установи.

Ось так у Милованню (коло Товмача) Митрополит дарував двір з кількадесятьма моргами поля славному товариству "Просвіта" на закладення першої української садівничо-городничої школи. В Коршеві, біля Коломиї, Митрополит дарував двір із значним куснем городів, садів і поля товариству "Сільський Господар" на хліборобську школу. В Зарваниці дав Митрополит 300 моргів Студитам на заведення господарства, а 250 моргів — на Сиротинець. В Скнилові Кир Андрій подарував двір і кількадесят моргів саду, городів і поля Студитам — з умовою, що в дворі повинні вони відчинити різні майстерні для науки ремесла, механіки і т. д.

Тисячі селянських родин набули таким чином землю як основу свого існування, а одночасно виникли корисні виховуючо-господарські установи. А великі суми, добуті з тих parcelьацій, вкладено у ті великі національні, релігійні та добродійні установи у Львові і в краю, про які вже сказано раніше.

Не треба додавати, що Митрополит Андрій завжди щиро цікавився розвитком українських фінансових, торгових, промислових та кооперативних установ. Коли було закладено Земельний Банк чи Карпатію, Митрополит закупив основні їх акції (шери) на більші суми, а коли грозила небезпека, що Українці не встигнуть вкласти основного капіталу вчасно і концесія вигасне, Митрополит доклав гроші, яких бракувало. Так само підтримував Він товариство "Сільський Господар", і український кооперативний рух має в Митрополиті великого приятеля.

Окрім о. Тита Войнаровського близькими одностудцями та співробітниками Митрополита на

економічному полі були бл. п. д-р Євген Олесницький, посол й голова "Сільського Господаря", та професор політехніки, фабрикант і архітектор бл. п. Іван Левинський. За порадою бл. п. Левинського Митрополит закупив на Личакові у Львові так звану Пісківню, що займає 20 моргів площі з піском, придатним для виробництва скла. Вартість її є близько півмільйона доларів. Там повинна бути створена велика українська скляна гута.

Захоплені блудними вогнями соціалізму та радикалізму на початку цього століття українські інтелігенти (та пів-інтелігенти, молодь тощо) часто недооцінювали оцю позитивну творчу працю Митрополита на суспільно – господарському полі. Вони дорікали, що Він не похваляє соціалістично-радикальних кличів і демагогічних обіцянок, та виводили з того, що Він сам "пан з роду" і "тримає з панамі". Але час показав, що правда була за Митрополитом. Соціалізм довів Україну до анархії, розладу і втрати своєї державності — а врешті до більшовицького пекла. А земля, котру за гроші Митрополита розпарцельовано між селянами, залишається в руках селян і годує селян; а рільничі школи, Ним фундовані, вчать селянських хлопців, дають їм хліб і знання; а зарібкова еміграція, Ним підтримувана, принесла мільйони марок нашим масам; а наші фінансові інституції та кооперативи дають хліб тисячам наших людей та зміцнюють нас економічно — а разом з тим зміцнюють нас як націю.

Митрополит як український політик

Становище Галицького митрополита не таке саме, як становище будь-якого іншого єпископа. Воно виняткове та особливе. Так склалася історія. Як Галичина завжди займала виняткове та

впливове місце в історії Русі — України*, так само й її митрополити.

Оця роль Галичини повторилась в історії ще не раз. Коли київська митрополія підпала під владу російської цареславної церкви та стала зняряддям обмосковлення України, тоді галицька, уніатська митрополія під владою Австрії стала забралом і осередком української національності. Тому, що галицькі Українці позбавлені були своїх вищих класів — аристократії, шляхти та буржуазії, — уніатська Церква зайняла їх місце як провідниця і речник національних змагань. Галицька митрополія — багата земельними добрими і лісами та сильна своїм впливом на маси — замінила Галичині своїх магнатів.

Ось так коло 1890 року галицький митрополит Лев Шептицький виступає перед цісаревою Марією-Тересою як речник національних змагань галицьких Русинів (Українців). Прихильна до Українців політика цієї цісаревої і її сина, цісаря Йосифа II, була наслідком зусиль цього митрополита. В 1848 році — під час "весни народів" — митрополит Яхимович з природи свого становища стає політичним вождем у спробах Українців у створенні національної автономії. Щойно прикінці минулого століття, коли на Святоюрській Горі

* Вживаємо тут наукового терміну "Русь-Україна", введеного Пантелеймоном Кулішем та О. Кониським для визначення цілої України в її історичній єдності із староруською державою. Після зруйнування Татарами (1241 року) Київ на сто років перестав цілком існувати. Митрополити Русі — як титулувалися київські митрополити — перенеслися до Москви. Тоді Галицькі князі подбали, щоб для їх земель (котрі обіймали майже все, що було заселене Українцями) установити окрему митрополію з осередком у Галичі. Оця митрополія також носила титул "митрополії Русі". Було це очевидне суперництво між впливами Москви і Галича (опісля Львова) як осередка українства після татарського погрому.

запанувало москвофільство, а серед світської інтелігенції поширились антицерковні заклики, впливи "святоюрщини" в нашій політиці підупали.

Та коли митрополитом стала така визначна людина як Андрій Шептицький, львівська митрополія знов висунулась на чоло української політики. Вже самі спроби Митрополита Андрея поширити Унію на тодішню російську Україну мали високо політичний характер. Так і розуміла їх царська Росія, котра знала, що Унія — це українство, це політична зброя українців найвищої якості. Тому оці заходи Кир Андрія дратували й непокоїли Росію набагато більше, ніж робота українських наддніпрянських революціонерів або галицьких націоналістів. Уособленням українського сепаратизму — в очах Росії — був Митрополит Шептицький.

Патріот-народовець

Тим більше, що цей Митрополит очевидячки солідаризувався з політичними змаганнями галицьких Українців. Він був в близькій та постійній кооперації з так званим Українським Народним Комітетом, центральною управою найсильнішої (від 1900 року до вибуху світової війни) української партії у Галичині та з українським представництвом в австрійському парламенті і в галицькому сеймі. Як Митрополит, Кир Андрій був так званим вірільним (без вибору) членом галицького сейму, а з цісарського іменування став також членом австрійської "палати панів", що займала в Австрії місце сенату чи палати лордів.

Коли у 1903 році українські пости в знак протесту сецесіювали (виступили) із сейму, Митрополит також не з'явився в сеймі, поки не з'явилися українські послы. Коли у 1906 році галицькі Українці боролись за виборчу реформу для парламенту, Митрополит Шептицький став на

чолі делегації українських послів до цісаря в цій справі. Коли пізніше знов виринула справа виборчої реформи до сейму, Митрополит Шептицький підтримав її сильною промовою у сеймі, домагаючись політичних прав для широких мас та рівноправності для Українців. А коли розгорілась справа створення українського університету у Львові, Митрополит Шептицький виголосив 28 червня 1910 р. у палаті панів промову за цим постулатом. Ця промова привернула увагу політичних кіл Європи, а в Росії викликала справжню бурю.

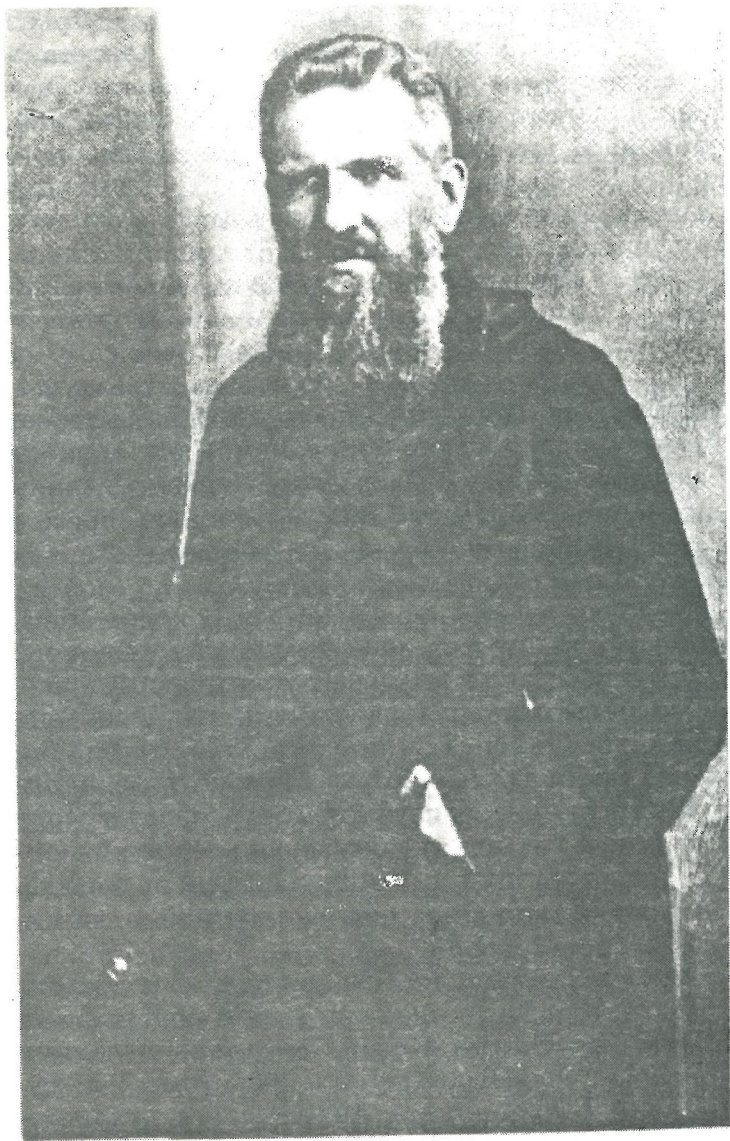
І не диво. Бо це голова єдиної тоді Української Церкви та духовний представник п'яти мільйонів душ заявляв, що культурні та національні впливи цього університету сягнуть так далеко, як далеко лунає українська мова. Чи в Петербурзі, чи в Берліні, Парижі або Лондоні політичні голови зрозуміли, що ця фраза містить у собі динаміт для міжнародних відносин. Після цієї промови справа українського університету стала політичним питанням першорядної ваги. Тому, коли у 1913 році появився цісарський декрет, проголошуючий відкриття українського університету 1 вересня 1916 року, російський амбасадор у Відні виразив протест проти цього "неприятного акту проти Росії". Це була одна з причин, що штовхнула Росію до війни з Австро-Угорщиною у 1914 році. А коли ця війна почалася і галицькі Українці сформували полк Січових Стрільців з ідеєю боротьби за волю України, то ніхто інший, як сам Митрополит Шептицький посвятив прапор для Січових Стрільців.

У неволі

Чи дивно, що одним з перших актів російських окупантів Галичини влітку 1914 року було ув'язнення та вивезення Митрополита в глибоку Росію?

Безпосереднім поштовхом до цієї помсти величезного царату над галицьким митрополитом була проповідь, яку Митрополит виголосив в першу неділю після зайняття Львова Москалями, 6 вересня 1914 року. У цій проповіді Митрополит закликав весь український народ Галичини стояти твердо, непохитно та безстрашно при своїй вірі і народності. Треба було мати справжню мужність та дійсне геройство, щоб в перших хвилинах ворожої окупації виступити з таким закликом.

Не треба пояснювати безмежну моральну вагу оцього вчинку Митрополита. Цим закликом Митрополит підтримав дух всіх галицьких Українців. За його прикладом навіть слабодушні стали сильними і мужніми. Москалі зустрілись із загальним пасивним відпором українського населення краю. Але цей виступ Митрополита подіяв, наче електричний струм, і на Придніпрянців. Така яскрава демонстрація Українця — Митрополита проти всесильного, здавалось, царату була колосальним засобом української пропаганди серед тодішніх російських Українців. І на американських Українців подіяла вона консолідує, підбадьорює. Не можна забувати і те, яким відгомонам відбився оцей виступ Митрополита в чужині — чи це у Відні, Берліні, Константинополі чи в Лондоні, Парижі, чи в нейтральних краях. Для всього світу стало ясным, що українство повстало проти Росії, що українство й московщина — це вогонь і вода. Коли ще десь у європейських державних кабінетах існувала думка, що Галичину можна просто влучити в Росію та змосковщити, то згаданий виступ Митрополита розвіяв це самодурство. За це Москва помстилась по-своєму: арештом 18 вересня 1914 р. та вивезенням Митрополита у глибину Росії, де Його приміщено спочатку в Курську, а через два роки — в церковній в'язниці

МИТРОПОЛИТ ПЕРЕД СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ

Спасо-Єфимієвського монастиря в Суздалі. Треба знати, що в дореволюційній Росії державна православна (так звана синодальна) Церква мала право в'язнити єретиків та інших відступників від церковної дисципліни, але тільки серед своїх вірних. Монастирська в'язниця у Суздалі мала славу найтяжчої на всю Росію. Тому, коли там приміщено Митрополита Шептицького, навіть російські ліберальні кола — в пресі і в державній думі — запротестували проти цього, звертаючи увагу, що Росія компрометує себе в очах світу та своїх власних союзників. Вони підкреслили, що Митрополит Шептицький, як католик, ніяк не підлягає правосуддю (юрисдикції) так званого Святішого Синоду православної Церкви. Славний письменник Короленко засудив цей акт у пресі, а в думі, між іншими, Керенський заатакував царську владу за цей скандальний вчинок.

Неволю, в якій перебував Митрополит Шептицький, не можна назвати легкою. Хворого велетня поселено в малій загратованій келії, з якої Йому не можна було виходити. Не дозволено в'язневі бувати в монастирській церкві на богослуженнях. Не можна Йому було з ніким розмовляти ні переписуватись без дозволу ігумена монастиря. Не давали Йому іншої літератури, крім св. Письма та православних трактатів проти Унії. Настоятель монастиря був непривітний, а, часом, і до грубості суворий.

Але, незважаючи на це, вірні приятелі і поклонники Митрополита знайшли спосіб порозумітись з Ним та утішати Його. Серед православних монахів по Росії були таємні прихильники Унії, що вважали Митрополита Андрія своїм духовним вождем. Вони подбали перевести одного з них до Суздальського монастиря і він став таємним посередником між Митрополитом і поклонниками

Митрополита у світі. Тож, коли царський уряд під натиском ліберальної думки перевів Митрополита з Суздальського монастиря до Ярославля над Волгою, де Його інтерновано в приватнім будинку, Митрополит сумував за суворою монастирською в'язницею, бо там мав налагоджені стосунки і переписку з однодумцями в Росії і поза нею — чого в Ярославлі не було. В Ярославлі й застав Митрополита вибух революції в березні 1917 року.

Революційна влада Керенського — на жадання російських Українців — звільнила Митрополита з заслання і дозволила йому приїхати до Петербурга, а пізніше й до Києва, а ще пізніше й виїхати за границю.

Тріумф

Вся подорож Митрополита з неволі в Ярославлі до Його столиці у Львові була великим тріумфом. В Петербурзі вітали Його як національного героя та мученика всі Українці без різниці віри і партії — Придніпрянці й Галичани — засланці (о. прелат Юрик та інші), православні, католики, соціалісти і т. д. — та не Українці, католики і не католики, Білорусини, Росіяни, Литовці, Німці, Поляки та інші.

В Києві привітала Його не тільки велика громада засланців — Галичан під проводом о. декана Михайла Цегельського та професора Івана Левинського, але й провідні придніпрянські Українці під проводом пань Ол. Русової, Вольської (латинничка-Українка) і т. д. Його промови і проповіді слухали затамувавши подих. Митрополит Шептицький висловив свій привіт українській владі, відвідавши професора Михайла Грушевського в будинку Центральної Ради. На жаль, коли загал Українців-Киян вітав Митрополита з щирою душею, Центральна Рада, що складалась з самих соціалістів

(не тільки з українських, але і з російських та жидівських!) не вважала потрібним запросити Галицького Митрополита на своє засідання та привітати Його офіційно та урочисто. Лякались за свою соціалістично-безрелігійну славу ... Боялись, щоб їх жидівсько-польсько-російські "товариші" не назвали її "національною", "буржуазною", "реакційною", а то й "клерикальною" ...

Перед від'їздом з Києва Митрополит установив — як уже було сказано — Апостольський Вікаріат на всю Україну, іменуючи Апостольським Вікарієм о. Михайла Цегельського, пароха й декана з Кам'янки-Струмилової, що проживав тоді, як засланець, у Києві. Попрощатися з Митрополитом прийшли тисячі людей, і Митрополит Андрій з жалем залишив Київ, та через Петроград (тепер Санкт-Петербург) виїхав за границю до Швеції. Перед виїздом добився у російської революційної влади (князя Львова і Керенського) урядового визнання уніатської греко-католицької Церкви в Росії та установив єпископів для цієї Церкви.

9 липня 1917 року Митрополит Андрій прибув до Стокгольму, столиці Швеції, де Його вітала українська колонія із славним співаком бл. п. Модестом Менцинським на чолі. В честь Митрополита дано величний концерт. Вся шведська преса багато писала про Митрополита і про Україну. Кореспонденти преси різних країн інтерв'ювали Митрополита про Його неволю, про Україну і про Унію.

18 липня 1917 року Митрополит рушив у дальшу дорогу до Риму, бо хотів якнайшвидше здати звіт папі Бенедиктові XV. Йшлося про те, щоб припинити інтриги деяких Поляків і Москалів, котрим укріплення української Церкви та українських впливів не подобалося. По дорозі через Німеччину зустріли й привітали Його українські послы бл. п. Микола Василько, бл. п. д-р Євген Левицький,

д-р Кость Левицький та крилошанин о. Тит Войнаровський. В Швейцарії Митрополит затримався, чекаючи згоди на переїзд до Риму (Італія була тоді у війні з Австрією!). В Швейцарії привітали Його тамтешні українські емігранти з бл. п. графом Михайлом Тишкевичем на чолі, а також двоюрідний брат іспанського короля і його дружина, з дому англійська принцеса. Вони запросили Митрополита до себе, а князь виготував за інструкціями Митрополита меморіал про Україну та Унію для вжитку у впливових колах в краях альянсів і нейтральних. Швейцарська преса поставилась до Митрополита дуже прихильно, друкувала розмови з ним, новини про Україну, Унію, про Його неволю й успіхи і т. д. Італія не дала Митрополитові дозволу на переїзд до Риму.

Із Швейцарії Митрополит прибув до Відня 26 серпня 1917 року. Зустріч Митрополита у Відні стала колосальною національною маніфестацією Українців. Парламентські й сеймові послы, професори університету, українське духовенство, Січові Стрільці, університетська молодь і шкільна дітвора, тисячі вірних Українців, віденські католицькі достойники, представники міністерств і уряду міста Відня, і сам архикнязь Вільгельм — зустріли Митрополита на вокзалі. В Його честь правилися богослуження, проводилися академії, концерти, зібрано фонд на Сиротинці. Митрополит відвідав табір українських військових біженців у Гмінді, де знову зустрів Він теплий прийом.

Подорож Митрополита з Відня до Львова була одною безперервною "осанною". На станціях — в Кракові, Ярославі і т. д. — збирався натовп Українців, делегації, процесії. Серед голосних криків "Слава!" та співів церковних і національних, серед повені прапорів, серед сліз радості та ентузіазму, серед гулу дзвонів, оточений любов'ю, пошаною,

вдякою і славою, Роман Андрій граф Шептицький, Митрополит Галицький і духовний вождь українства, герой і мученик, а тепер тріумфатор в'їздив до Львова, до столиці Своєї й Своїх предків.

На вершині

Далеко від нашої теми завела б розповідь про величавий прийом Митрополита у Львові — на вокзалі, в храмі св. Юра, у святоюрській палаті і т. д. Митрополит Шептицький досяг вершини своєї популярності (яку зберіг незмінно й донині) та Свого впливу — в Римі, у Відні, в Берліні, у світі, на Великій Україні, в Росії. Царат й цареслав'я були розгромлені. В Росії настала воля віри і воля народів. На Україні зродилась українська держава, а в ній уніатська Церква з осередком у Києві.

Галичина звільнилась від російської окупації. Церковні й національні мрії колишнього юнака, графа Романа, збувались.

Коли Він, як студент, у 1887 році їздив до Києва познайомитись з бл. п. Володимиром Антоновичем, свідоме українство обмежувалось жменею учених, дослідників старовини та мови, зібраних в таємну "Громаду". А у 1917 році, коли Він знову відвідував Київ, була це столиця української влади. Коли Він, ще юнаком у 1890 році, виявляв Папі Льву XIII своє бажання посвятитись на службу греко-католицької Церкви, російське православ'я було світовою силою, що тримала в своїй темній владі Україну та посягала через Збруч і навіть через океан на душу українського народу в Галичині і в Америці. Якби та сила перемогла, не було би української нації. А у 1917 році, коли Митрополит Андрій тріумфально входив до святоюрського храму, це православ'я лежало розбите, безпомічне, позбавлене всякої моральної сили, а на Україні сходила зоря Унії. Українські державні провідники

думали над введенням Унії згори, з уряду, по всій Україні та над утвердженням Митрополита Андрія патріархом всієї України. Унією вони думали раз назавжди відгородити Україну від Москви й азіатства і зблизити її до Заходу, до його культури*.

Великі задуми, високі ідеали, буйні мрії молоденького нащадка старовинного боярського роду ставали дійсністю на очах сивіючого вже князя Церкви. Разом із Своїм народом Він досягав верхів...

На розпуттях світових

Та прийшов катаклізм. Кличі соціального розбрату та перевороту захопили Україну і потягли її в чорторію загальноросійської суєти. Галичина сама не могла встояти, тим більше, що зв'язок з Великою Україною тягнув її в спільне провалля. Галицька армія, що залишилась єдиним козирем українських державних досягнень, застоялась марно на степових бездоріжжях між Києвом і Чорним морем. Галичина опинилась під польською окупацією, тоді як Велика Україна сіпалась у корчах повстань та отаманщини.

Митрополит Шептицький тоді був справді в'язнем польських військових властей у святоюрській палаті — майже від самого 1 листопада 1918 року. Під вікнами Його палати, на святоюрським горбі, стояли польські гармати, що обстрілювали українські позиції під Високим Замком. З вікон Його кімнати чути було гуркіт машин обох сторін. Митрополит — під наглядом польського війська — був безсильним. Знову в'язнем. Тепер "західних братів". Та прогули бої у Львові і під Львовом, і Галицька Армія загинула на просторах між

* Думав про це навіть колишній голова Директорії, соціал-демократ Володимир Винниченко.

Збручем і Дніпром. Галицька влада опинилась на вигнанні, просячи в Альянтів визнання державності для Галичини. Альянти, до котрих належала Галичина після розгрому Австро-Угорщини, не думали відразу віддавати її Польщі. Вони розуміли, що це не польська земля. Рішенням з грудня 1918 року Версальська Конференція визначила східну межу Польщі до ріки Буг, а потім до лінії, що бігла з півночі на південь поміж Любачевом і Чесановом, Перемишлем і Мостиськами, Ліском і Самбором та Туркою. Значить — Східна Галичина, хоч і не ціла, мала бути поза Польщею. Була, отже, надія добути для Галичини як не повну незалежність, то бодай нейтральність та автономію під опікою "Ліги Націй" — щось подібне має Гданськ.

Митрополит Шептицький відчував, що Він не може безчинно вичікувати рішення, а повинен із Свого боку додати Свій голос до голосу галицької влади на вигнанні. І ось влітку 1921 року Митрополит виїжджає до Риму — єдиний спосіб виїхати з-під польської окупації. В Римі, перед папою та перед італійською владою, а потім в Парижі перед президентом Міллеральдом, у маршала Фоша та в Брукселі перед впливовим у Альянтів кардиналом-архієпископом Мерсієром, Митрополит Шептицький гаряче відстоював право Українців на власну державу. Йому було дано деяку надію, але й вказано на труднощі, які випливають з факту окупації Галичини Польщею, з упадку української держави на Великій Україні та з просування більшовиків аж на Збруч. В кожному разі запевнено, що Галичина одержить своє самоуправління, хоч би це мало бути на деякий час і при Польщі*.

* Коли в березні 1923 року Галичину віднесено до Польщі, то із збереженням автономії. Цієї умови Польща досі не виконала.

Після тих об'їздів європейських столиць Митрополит Шептицький приїхав до Америки восени 1921 року. Три мети були в нього на думці: обсада американсько-українського єпископства, збір фондів на післявоєнні Сиротинці та інтервенція у Вашингтоні на річ західно-української державності. Про дві попередні справи згадувано вже вище. Про третю місце тут згадати. У Вашингтоні представляв тоді галицький уряд д-р Лонгин Цегельський, що виробив у Департаменті Стану прихильне ставлення до українських змагань, а саме, що Східну Галичину визнано окремою територією, що не належить до Польщі. Але тодішня республіканська влада відмежовувалась від всіх європейських справ. Хоча була прихильна до думки самостійної чи автономної Галичини, вона, однак, не думала активно втручатись у вирішення цієї справи.

Прибувши до Сполучених Штатів, Митрополит Шептицький бажав відвідати Секретаря Стану Гюза та президента Гардинга і представити їм справу Галичини із свого боку, як галицький митрополит. Також хотів бачити члена влади Гувера, котрий як знавець європейських справ міг висловити свою думку. До того Гувер мав у розпорядженні фонди на допомогу сиротам й голодуючим в Європі. Галицький представник, д-р Лонгин Цегельський, подбав, щоб Митрополитові уділено ті три розмови. Митрополит запропонував від себе секретареві Гюзові зв'язний письмовий меморіал про Галичину. У цих розмовах запевнився Митрополит, що Сполучені Штати прихильні до думки самовизначення Галичини і коли б їх питали про це, то висловилися би за самостійність Західної України — але вони не думають самі, з власного почину, втручатися у цю справу, бо взагалі хочуть розв'язатись з Європою.

Не можна сказати, щоб після Своїх розмов з політиками Альянтів в Європі, а потім з керманічачами Сполучених Штатів Митрополит у піднесеному настрої повертався до Європи. Він бачив, що справа самовизначення Галичини слабне з бігом часу, а саме із укріпленням Польщі та Советів. Більшовицька загроза Європі скріплювала з дня на день вагу Польщі як забрала для Заходу перед приходом більшовиків. Разом з тим галицька справа ставала маловажливою. Побувавши ще в Бразилії у 1922 році, Митрополит заїхав знов до Риму здати Папі Бенедиктові XV звіт з церковної візитації Української Церкви в Америці.

Повернення на позицію

Польща тим часом протестувала з натиском у Ватікані проти поїздок Митрополита і грозила репресіями. Митрополит бачив, що не може більше допомогти справедливій розв'язці галицької справи. Натомість Польща, користаючи з Його відсутності в краю, могла провести зміни, некорисні для української Церкви у Галичині.

Ось так Митрополит Шептицький — хоч-не-хоч повинен був повертатися під Польщу. Зразу Його ув'язнено й вивезено до Варшави. Але оскільки Польща тоді не володіла ще юридично Галичиною та тримала її лише у воєнній окупації, то й не могла виступати проти Митрополита з карним обжалуванням. Митрополит — як і вся Галичина — ще не був польським підданим і міг вільно висловлювати Свою думку щодо долі Галичини. Польща побоювалась злого враження в Європі з цього арешту — у таких впливових людей, як папа Бенедикт XV, кардинал Мерсієр, маршал Фош (сам палкий католик), а далі в Лондоні, Вашингтоні і т.д. Тому Митрополита звільнено і Він повернувся до Львова.

МИТРОПОЛИТ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАСЛАННЯ. СИБІР

Від того часу Митрополит Шептицький не залишає вже Галичини — але й не опускає рук. Чужа окупація не змінила Його курсу ні на волосок. Дороги дещо змінились — відповідно до обставин, але мета залишилась та сама. Як до війни, під час війни і за української держави діяльність Митрополита охоплювала не лише Галичину, а також поширювалась поза межі Галичини та розтягалась на всю Україну, Білорусь та Америку — так тепер, від 1923 року, Митрополит Шептицький сконцентровує свої труди і заходи на закріплення позицій на Західній Україні під Польщею.

Святоюрський Патріот

Зайняття Великої України більшовиками унеможливило будь-яку діяльність — явну чи таємну — на Великій Україні. Невдача державних починів України, а натомість триумф російського імперіалізму (хоча й в "червоному" виді) скріпили знов у Ватикані стару обманливу думку ... навертати Схід від Москви. Не стало папи Бенедикта XV, що поділяв ідеї Митрополита Шептицького та мав до Його планів таке довір'я, як Лев XIII. Залишилось одне — трудитись для тих земель, що під Польщею.

І Митрополит присвячує всі Свої сили скріпленню української Церкви і її впливу на маси, поглибленню християнської релігійності як забрала проти більшовизму та проти матеріалізму, ідейному вихованню та організації молоді взагалі, а, зокрема, Сиротинцям і дитячим літницям, плеканню вищої церковної науки, мирному поширенню Унії на Волині і Поліссі, Національному Музеєві, Народній Лічниці, українським школам, кооперативам і т. д., і т. д.

Одною з останніх справ Кир Андрія є заснування в митрополичих карпатських пралісах "заповідників", тобто просторих лісових резерва-

цій, в котрих повинна була бути збережена в недоторканому стані вся рослинність (флора) і звірина (фауна) нашого Бескиду. Кедрина, тис та ялиця (з дерев), ведмідь, рись, дикий кіт та олень (з чотириногих), орел, беркут та тетерев (із птиць), котрим загрожувало вже винищення, знайшли — завдяки всеобіймаючій опіці Андрія Шептицького — безпечно пристановище, де ніхто їх не займе. Ось так ці староукраїнські види рослин та тварин будуть збережені для майбутніх поколінь України. Велике серце Батька-Архієрея огортає Своєю любов'ю не лише весь український народ, його моральне добро, його культуру, його молодь, сиріт, хворих, бідних породіль тощо, але й дерева, зілля, звірів та птахів — все, що є живе на Україні.

Тепер Митрополит поширює та фінансово забезпечує Національний Музей, Народну Лічницю тощо. Час від часу забирає голос в громадських народних справах, а тоді весь народ прислухається з пошаною до голосу Патріарха із святоюрської гори. Нема ділянки національного життя, на якій не було би незатертих слідів Його впливу та праці. Наше національне життя у Галичині настільки міцно зв'язане з особою, трудом, впливом, ініціативою та допомогою Романа Андрія Шептицького, що колись історики України Його іменем будуть зазначувати нашу добу — як інші доби характеризуються іменами Острозького чи Могили.

Чи дивно, що весь український народ без різниці територіальної, партійної чи церковної приналежності поважає в Ньому свого патріарха? ... Справді — повага та авторитет Митрополита Шептицького у своїх і в чужих перевищують без жодного сумніву та порівняння повагу не одного з дійсних патріархів.

Великий християнин-філософ

Коли візьмемо до уваги ціле (тут лише побіжно зображене) життя Митрополита Шептицького та всю Його многогранну діяльність, то не можемо не помітити, що основною рисою Його видатної особистості є Його глибока християнська релігійність. Вкорінена як почуття, як моральна основа характеру та як спонука бл. п. матір'ю Романа Шептицького, оця релігійність в силу навчання, поїздок, зустрічей з великими людьми та переживань молодого графа поглиблювалась. З почуттів люблячої синівської душі виросла вона у могутню та непохитну, спокійну, ясну, ласкаву та чоловіколюбну релігійну філософію.

Основою її є наука Христа. Втіленням і носителькою її — єдина Христова Церква. В тій Церкві зовні різноманітне зливається в духовну єдність — в ім'я Христа. Українська греко-католицька Церква — це одна з тих різноманітних частин — і то з таких, котрим Богом і історією призначено велике завдання і велике майбутнє. Хто служить цій українській Церкві, служить Богові і Христові — служить великому ідеалові духовного об'єднання й братолюб'я людства.

Та служити Церкві, Христові і Богові — це не значить лише умертвлювати себе та молитись, але це значить правдиво любити ближніх. Бо любов без діл мертва. Ось так з любові до Бога та зі служби Церкві випливає потреба безупинної праці для ближніх — перш за все для своєї пастви, для свого народу в потребі. Патріотизм і націоналізм Митрополита — це результат цієї філософії християнського чину. Оцей патріотизм творчий, будуєчий, позитивний та чоловіколюбивий. Нема в ньому нічого ненависного, нелюдяного чи негативного. Для справи свого народу Він повний пожертвування аж до цілковитого самовідречення,

бо добрий пастир покладе душу за стадо своє. І тому цей християнський патріотизм розуміє й благословить тих Січових Стрільців, котрим Митрополит святив прапори, але не може знайти виправдання для тих, хто без надії на успіх посилає дітей на загибель.

З цього глибокого, чоловіколюбного християнства випливає й велика вибачливість та благородна толеранція Митрополита. Нема противника чи напасника, котрому Митрополит не простив би. Нема грішника чи відступника, котрого відіпхнув би. Нема іновірця та безвірця, з котрим не говорив би людяно й приязно. Звісні соціалісти та радикали, атеїсти чи протицерковники бували Його частими гістьми та учасниками Його товариської трапези і, поконані Його християнською людяністю, переважно самі ставали християнами.

Ставлення до православних

Про те, як толерантно Митрополит ставився до так званих православних, можна чимало розповідати. Перший раз викликав Митрополит загальну сенсацію, коли у 1900 році як станіславівський єпископ об'їздив Буковину та відвідав православного митрополита Чуперковича у Чернівцях. Православний владика віддав візит Кир Андрієві і зберіг назавжди глибоку пошану для Нього.

Коли у 1919 році прибули до Львова, як вигнанці, київський митрополит Антоній та єпископ волинський Євлогій — звісні пропагандисти православ'я (і в Галичині до війни та під час війни), з котрих Євлогій, мабуть, причинився у 1914 році до арешту й заслання Кир Андрія, наш Митрополит запросив їх до святоюрської палати, зустрів їх дружно на порозі християнським привітом та гостив їх довший час у себе. Цікаво було б знати думки та почуття тих двох завзятих противників Унії та українства,

коли вони знайшли захист під дахом головного представника цієї ж Унії та українського патріота, Митрополита.

Та найбільш характерним був ось який епізод з 1930 року.

Спираючись на те, що в XVIII столітті українські Церкви на Волині й Поліссі були уніатські та що Росія їх то силою, то підступом змінила на православні, варшавський уряд задумав тепер "ревіндикувати", цебто відібрати їх для католицької Церкви. Одночасно, однак, не допускав він на Волинь та Полісся українського католицького єпископа, бл. п. о. д-ра Боцяна. Очевидним було, що уряд думав забрати ці споконвіку українські церкви і їх маєтки для латинсько-польського єпископа, бо, мовляв, іншого католицького єпископа там "нема". Митрополит Шептицький рішуче виступив проти цієї акції. Наслідком протестів Митрополита і Риму ту акцію невдовзі припинено. Крім цього внаслідок представлень Митрополита Рим домігся від Польщі, що на Волинь допущено таки українського греко-католицького єпископа, о. д-ра Чарнецького.

Оце становище найвизначнішого греко-католицького владики і дратувало, і дивувало різних україножерів з польського боку. Тому варшавський часопис "Дзень Польскі" інтерв'ював Митрополита в цій справі через свого кореспондента. Цьому кореспондентові Митрополит заявив без обиняків, що Він рішуче проти насильної "ревіндикації" православних, в минулому католицьких, церков. Така насильна акція — заявив Митрополит — є шкідлива, несправедлива і цілком не в інтересі української Унії. Ці церкви належать до місцевого українського народу і ніяк не можна їх від нього відбирати. Там цей народ хрестився і молився у "вірі батьків", а ця глибока віра важливіша, ніж

миттєвий стан. "Церква хоче єдності, — говорив Митрополит, — бо цього бажав її Божий Основник, Христос, але Церква не хоче нікому відбирати віру. Греко-католицькі духовні кола не візьмуть, отже, участі в тій ревідикації. Я радий, що можу це сказати"...

Природньо, що оце становище викликало подив і вдячність всіх свідомих Українців серед православних. Унія на цьому нічого не втратила, а навпаки, виграла. Об'єднання православних Українців з Волині та Полісся почалось мирним шляхом. Коли такий визначний духовник і вчений, як волинський протоєрей о. Табинський, перейшов незабаром на Унію, коли цілі громади проголосили пізніше свій вступ до Унії, — то це не лише реакція проти москвофільства православної Церкви, але це також відгомін ставлення Митрополита до православних. Оцим ставленням Митрополит Андрій перемиг митрополита Діонізія. Коли сьогодні "общеросс" Діонізії мусить годитися на українізацію православних церков на Волині, то це тому, щоб втримати ці церкви при собі. Інакше вони були би вже в таборі Митрополита Андрія.

На многая літа, Владико!

Минулого року ми святкували 70 років, як Боже Провидіння обдарувало Україну графським хлоп'ятком, що сьогодні є патріархом-батьком українського народу. А в 1936 році минає 50 літ, як молодий граф вступив у монастир на службу Богові і Україні. Півстоліття — це вже і в житті народу помітний відрізок часу. Тим більше, коли цей народ відроджується та коли тих 50 років припало на переломні, історичні часи.

Та півстоліття діяльності Митрополита Андрія помітні не лиш тими великими змінами, що сталися на наших землях і з нашим народом внаслідок

історичного розвитку. Вони помітні і тим, що найбільшою постаттю, найвизначнішою індивідуальністю цього історичного процесу є якраз Роман Андрій на Шептицях граф Шептицький. Його особистість домінує над цим півстоліттям. Він є найбільшою історичною особою цього часу. В історії цього півстоліття визначне місце займає історія діяльності Митрополита Шептицького. Він був її найбільшим співтворцем з тих Українців, що жили і діяли за цих 50 літ.

Андрій Шептицький — це історична постать. Та Кир Андрій, хоч сніг і припорошив Його голову і хоч прикований довголітньою недугою до одра, живе серед нас, сильний духом, як завжди, повний віри, як завжди, діяльний, як завжди. Багато разів уже здавалось, що цей велетень тіла і духа підкориться хворобі. Бог, однак, завжди беріг Його нам надалі. Могутній дух поборював слабкість тілесну. І з новою енергією, з новою силою та з новою вірою Кир Андрій брався до праці у вертограді Христа та на ниві народній — і звершення його будуть жити вічно. Це пам'ятники, тривкіші від криці, розсіяні по всіх землях, де живуть Українці.

Нехай же Всевишній тримає нам в силі і в здоров'ї Батька — Архирея на дальші десятиліття. Це молитва всіх свідомих синів України, що єдиним серцем і єдиними устами промовляють: на многая літа, Владико!

ЛЮДИНА ЕПОХИ

З нагоди ювілею Митрополита Кир Андрія відбувалися ювілейні концерти у різних українських громадах Америки в 1935—1936 роках. Ці ювілейні свята закінчилися величавим концертом релігійної музики, котрий відбувся старанням сімох хорів з околиці Нью-Йорку за почином гр. Теодосія Каськова, а під керівництвом проф. Олександра Кошиця, в Карнегі Голл в Нью-Йорку у неділю 31-го травня 1936 р. На цьому концерті виголосив святкову промову д-р Семен Демидчук. Подаємо її зміст.

"Достойні Гості, Святочна Громадо! У найбільшому місті світу, в найславнішому музичному залі святкуємо сьогодні українське свято. Найбільший із сучасних диригентів, проф. Олександр Кошиць із Києва, керує українським хором в Америці. Всі разом віддаємо пошану одному із найвидатніших Українців сучасної доби.

Цей щасливий збіг обставин дає нам нагоду пригадати собі діла й працю колишнього скромного монаха оо. Василіан, сьогодні Ювіляра — Митрополита Галичини, Андрія Шептицького. Треба сказати, що це справді велика людина.

Щоб бути великим, треба бути людиною великої ідеї та великого характеру. Все інше — це додатки, хоч і важливі додатки. Коли людина великої ідеї вміє жити на засадах цієї ідеї, для ідеї працювати, для ідеї терпіти і коли має нагоду стати на провід-

ному становищі, вона є справжнім провідником. У нашого Ювіляра є велика скомбінована ідея. Є це, в першу чергу, ідея розбудови нації на підставі найвищих існуючих моральних засад Христового євангелія, проповідуваних Вселенською Католицькою Церквою. Крім цієї моральної ідеї є ще в нього друга — скріпити українську націю культурними надбаннями, щоб поставити цю націю поруч з іншими культурними народами. Із цієї скомбінованої ідеї, моральної та культурної, черпає наш Митрополит силу свого духа і творить силу нації.

У визнанні його великої ідеї та цілковитого їй віддання Митрополитом Кир Андрієм прийшли ми сьогодні сюди. Та, разом з тим, треба нам віддати йому честь за те, що він зрозумів епоху, яку переживає наш народ і вмів в цій епосі працювати та по-геройськи терпіти для майбуття нації. Є це епоха новітньої української державності, котрою ми всі дихаємо і в здійснення якої ми твердо віримо.

В історії українського народу маємо три великі постаті наших церковних достойників, що допомагали закріплювати самостійну українську державність працею на полі рідної культури. Вони вмів поєднати ідею християнської віри з ідеєю нації. За княжого періоду нашої історії, за часів Ярослава Мудрого, маємо київського митрополита Іларіона. Коли Ярослав виграв війну проти грецького Царгороду (1046), і негайно після цього царгородський патріарх згодився вперше іменувати митрополитом Українця на місце дотеперішніх митрополитів Греків, Іларіон зрозумів своє завдання поставити Українську Церкву на такій висоті, щоб вона перестала бути політичною прищипкою Царгороду, а стала на службу своїй нації. Іларіон поширив тодішню християнську Українську Церкву на 12 єпархій, дав початок

МИТРОПОЛИТ СЕРЕД ДІТЕЙ З ЗАХОРОНКИ В ПІДЛЮТІМ

монашому життю, закладав школи при церквах і таким шляхом заклав фундамент під самостійне культурне життя українського народу за княжої доби.

Другим церковним велетнем України був київський митрополит Петро Могила під час другої доби української державності, тобто за часів української козацької держави. Був це час масових рухів народу. Сьогодні переживаємо подібні часи і тому можемо розуміти епоху козаччини. Бурхливі політичні переміни могли спричинити духовну руїну української нації, коли б саме не з'явився Петро Могила. Як високоосвічена людина Петро Могила старався приєднати Україну до культури Західної Європи. Заснована ним київська Могилянська Академія, на зразок університету Сорбонни в Парижі, стала вогнищем національно-культурного життя України і століття цілі була

справжнім духовним світлом цілого тодішнього європейського Сходу.

А тепер приходимо до третього велетня-церковника, Митрополита Андрія. Треба сказати, що це князь Української Церкви. Але він уміє поєднати церковну ідею з ідеєю служби нації саме в таких перехідних часах, як теперішні. Ще не закрита сторінка історії праці Митрополита. Ми не можемо ще як слід оцінити всіх його заслуг перед нацією. Однак ми настільки зрілі, щоб розуміти підстави будівництва нації і з цієї точки оцінювати Його постать. А коли ми з цієї точки дивимось на Митрополита, то мусимо сказати, що це щастя українського народу, що саме тепер живе Митрополит Шептицький.

Велика світова війна приневолила український народ до великого зриву, який переходив сили нації. З війни вийшли ми такими знищеними, що могла виникнути друга руїна в нашій історії, така, як після Хмельниччини. Грозило нам те, що після упадку держави, розчаровані в наших надіях, станемо розбитками, наче колишні примітивні кочівники, без культурних осередків. І так невеликий наш культурний доробок не міг бути достатнім для потреб нації, тим більше що й цей доробок потрапив під контроль справи. І саме цю прогалину в нашому громадсько-національному житті взявся систематично заповнювати наш Ювіляр, Митрополит Шептицький, починаючи свою працю ще перед війною. Оці дитячі притулки, оці бурси, оці школи, оці підмоги для талановитих молодих митців та вчених, оці вакаційні оселі, притулки для Пласту, оцей Національний Парк у Карпатах, оцей Національний Музей, Український Шпиталь, а, навіть, і Гіпотечний Банк — всі звершення Митрополита — це такий важливий, гуманний, національно — культурний скарб, який змо-

жуть належно оцінити тільки майбутні українські покоління. Але хай сьогодні вже поставить собі кожен Українець питання: як виглядала б сьогодні українська нація, коли б не було отих культурних досягнень Митрополита Шептицького або й самого Шептицького?

Треба нам відверто визнати сьогодні, що Митрополит Шептицький — це всенаціональна українська установа, яку він створив своїм розумом, талантом, маєтком, а, насамперед, працею.

Теперішнє українське покоління повинно зрозуміти ще й іншу працю Митрополита Шептицького. Є це намагання зблизити український Захід з українським Сходом. Є це унійні спроби. Є це велика національна ідея об'єднати духовно й релігійно українську націю. Чим більше спільних справ буде в нас, тим швидше зможемо створити один національний моноліт.

Ще одну справу, пов'язану із попередньою, повинно теж оцінити теперішнє українське покоління, це — спроби Митрополита зробити український народ важливим чинником в об'єднанні християнської Східної Церкви із Західною. Митрополит Шептицький дав початок до так званих Велеградських з'їздів на Моравії. Ця справа сягає понад мрії нації, але, зате, робить нашу націю важливим середовищем всесвітньої, отже, понаднаціональної ідеї. А те, що Митрополит Шептицький займається такими справами, означає, що Його ім'я перестало бути виключно власністю українського народу, а стало цінністю у великій всесвітній і вічній ідеї. Бо ідея об'єднання християнського світу є ідеєю століть, і з нею назавжди буде ім'я Митрополита Українців-Католиків Андрія Шептицького.

Та треба нам ствердити, що Митрополит Шептицький — це єдиний в нашій історії митрополит,

що вміє дбати про всесторонній розвиток нації. Той, хто має вуха, хай слухає; хто хоче розуміти ідеї й працю великого Українця сучасності, хай вважає своїм обов'язком цю працю визнати, віддати їй честь і відповідно оцінювати Митрополита Шептицького серед своїх і чужих: Йому на славу, Батьківщині на користь, а майбутнім поколінням на зразок. Бо зроблене Митрополитом йде на рахунок цілої нації як тепер, так і у вимріяному нашому великому державному майбутньому".

З М І С Т

<i>ВСТУПНЕ СЛОВО</i>	5
<i>РОМАН – АНДРІЙ НА ШЕПТИЦЯХ</i> <i>ГРАФ ШЕПТИЦЬКИЙ</i>	7
<i>Ріг Шептицьких на Шептицях</i>	8
<i>Родичі Митрополита</i>	11
<i>Молоді літа Митрополита</i>	13
<i>Покликання прокидається</i>	13
<i>Згода родичів на вступ в монастир</i>	15
<i>Чернець Андрій</i>	16
<i>Владика Станіславівський</i>	17
<i>Митрополит Галицький</i>	18
<i>Духовний голова українського народу</i>	20
<i>Послання і Пастирські листи Митрополита</i>	21
<i>Всеукраїнський Владика</i>	22
<i>Турботи Митрополита про Українців в Америці</i>	25
<i>О, Mei Rutheni! – Per–Vos...</i>	28
<i>Унійна акція на Україні</i>	30
<i>Відродження Білорусії і Митрополит</i>	32
<i>Прихильник східного обряду</i>	36
<i>Засновник Національного Музею</i>	38
<i>Меценат українського мистецтва</i>	39
<i>Батько убогої молоді та сиріт</i>	41
<i>Милосердний Самарянин</i>	42
<i>За український Львів</i>	44
<i>За хліб насущний</i>	47
<i>Митрополит як український політик</i>	50
<i>Патріот – народовець</i>	52
<i>У неволі</i>	53
<i>Тріумф</i>	57
<i>На вершині</i>	60
<i>На розпутьях світових</i>	61
<i>Повернення на позицію</i>	64
<i>Святоюрський Патріот</i>	66
<i>Великий християнин – філософ</i>	68
<i>Ставлення до православних</i>	69
<i>На многая літа, Владико!</i>	71
<i>ЛЮДИНА ЕПОХИ</i>	73